

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Hana Tesařová

Zánik a vypořádání společného jmění manželů

Diplomová práce

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Zánik a vypořádání společného jmění manželů vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne.....

.....

Hana Tesařová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce JUDr. Tomáši Tintěrovi za cenné rady a připomínky.

Obsah

Obsah	4
Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Manželské majetkové právo	10
1.1 Pojem	10
1.2 Historický vývoj na území České republiky	10
1.3 Pojem a rozsah SJM	13
2 Zánik	15
2.1 Obecně	15
2.2 Zánik SJM v důsledku zániku manželství	15
2.3 Zánik SJM za trvání manželství	18
2.4 Zánik SJM za trvání manželství dle NOZ	19
2.5 Obnovení	21
2.6 Správa SJM po zániku	21
3 Způsoby vypořádání	24
3.1 Vypořádání obecně	24
3.2 Vypořádání dohodou	25
3.3 Vypořádání soudem	28
3.3.1 Obecně k vypořádání soudem	28
3.3.2 Alternativy	29
3.3.3 Soudní řízení v důsledku smrti jednoho manžela	30
3.3.4 Vypořádání v insolvenčním řízení	33
3.4 Domněnka vypořádání	34
4 Zásady vypořádání	38
4.1 Zásada rovnosti	38
4.2 Zápočty	38
4.3 Zohlednění potřeb nezletilých dětí	41
4.4 Zásluhy a péče o rodinu	42
4.5 Domácí násilí a jiné příčiny rozvratu manželství	43

4.6 Další okolnosti vedoucí k disparitě	45
5 Problematické předměty vypořádání	46
5.1 Obchodní podíl	46
5.2 Vypořádání leasingu	48
5.3 Bydlení manželů ve vztahu k vypořádání	48
Závěr	52
Bibliografie	55
Shrnutí	60
Summary	60
Klíčová slova	61
Key terms	61

Seznam použitých zkratek

ABGB	Císařský patent číslo 946/1811 obecný zákoník občanský ze dne 1. 6. 1811
BSM	Bezpodílové spoluvlastnictví manželů
CC	Dekret ze dne 21. března 1804, Code Civil des Français, ve znění pozdějších předpisů
IZ	Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
NS	Nejvyšší soud
NS SR	Nejvyšší soud Slovenské republiky
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
SJM	Společné jmění manželů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ÚS	Ústavní soud
ZOK	Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech, ve znění pozdějších předpisů
ZoR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZP	Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
ZZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Tématem mé diplomové práce na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci je Zánik a vypořádání společného jmění manželů. Toto téma jsem si vybrala, protože se mi svým zaměřením jeví jako velmi zajímavé. Pojednává o záležitostech každodenního života. V průběhu manželství dochází k uspokojování potřeb manželů a celé rodiny, vytváření různých hodnot a závazků a množina těchto provázaných vztahů musí být při zániku manželství rozdělena. Zároveň jsem si toto téma vybrala, protože manželské majetkové právo je s většími či menšími rozdíly obsaženo ve většině právních řádů světa, takže dává poměrně rozsáhlou možnost komparace a inspirace.

Manželské majetkové právo představuje široké spektrum vztahů napříč všemi právními odvětvími. Proto se ve své práci budu zabývat pouze manželským majetkovým právem v tzv. užším smyslu, které zahrnuje komplex majetkových vztahů vyplývajících ze zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Ve své práci se zaměřím především na problematiku zániku a vypořádání.

V současné době je manželské majetkové společenství upraveno ve formě společného jmění manželů v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. V tomto zákoně je této problematice věnováno 11 ustanovení, z toho se pouze 2 týkají zániku a vypořádání. Pro srovnání 10 článků je v Code civil věnováno jen příčinám zániku společenství a rozdělení majetku. Na druhou stranu úprava je srovnatelná například se slovenskou, což je ovšem dáno společným historickým a legislativním vývojem. Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník přebírá dosavadní koncepci společného jmění manželů, ale věnuje jí podstatně širší prostor. V tomto zákoně se počet ustanovení rozšíří na 35 a velká část z nových ustanovení je věnována správě společného jmění, ochraně práv třetích osob a především je více zohledněna vůle manželů.

Má diplomová práce je zpracována podle právního stavu ke dni 30. 11. 2013, tedy za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ale s ohledem na blížící se datum účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, tuto úpravu zapracovávám přímo do textu práce k rozebíraným ustanovením platného a účinného občanského zákoníku. Protože se mi s ohledem na výše uvedenou časovou skutečnost zdá být nelogické vyčlenit NOZ do samostatné kapitoly. Tímto dochází u většiny předmětných ustanovení přímo v textu ke komparaci.

Cílem mé práce je za pomoci zvolených metod uceleně popsat proces zániku a vypořádání společného jmění manželů s důrazem na problematické aspekty. Tyto

problematické aspekty rozeberu za pomoci dostupných literárních zdrojů a judikatury nejvyšších instancí a v tomto světle na ně prezentuji svůj vlastní názor. Dále se budu zabývat tím, jak a zda jsou tyto problematické aspekty vyřešeny rekodifikací. Cílem mé práce je také zjistit jak se celý institut společného jmění v oblasti zániku a vypořádání změní po roce 2014, nakolik se bude odlišovat od současného stavu, a zda obě úpravy navazují na předcházející instituty. Dále si zodpovím otázku, zda je v dnešní moderní společnosti stále žádoucí existence SJM. K dosažení těchto cílů chci v práci dojít za pomoci metody komparační, logické a deskriptivní.

Při psaní vycházím primárně z textů právních předpisů. Pokud mám začít systematicky od předpisů nejvyšší právní síly, pak je třeba zmínit předpisy ústavněprávní úrovně, tedy Ústavu České republiky, Listinu základních práv a svobod a především ústavní zásady z těchto dokumentů odvozené. Dále jsou zdrojem mé práce občanský zákoník, nový občanský zákoník a jejich důvodové zprávy, občanský soudní řád, zákon o rodině, insolvenční zákon, katastrální zákon, některá ustanovení Code civil, Občiansky zákonník a některé další zákony. Významným zdrojem mých poznatků je především judikatura Nejvyššího soudu a dále také některé zásadní nálezy Ústavního soudu. Přínosem pro mou práci je i komentářová literatura.¹ Problematiku společného jmění manželů upravují i četné monografie, přičemž velmi komplexní se mi zdá kniha prof. Dvořáka a JUDr. Spáčila.² Monografie, která by byla zaměřena výlučně na zánik a vypořádání společného jmění manželů neexistuje. Naproti tomu existuje velké množství časopiseckých zdrojů zaměřených na toto téma, z kterých čerpám. Za všechny bych měla vyzdvihnout především článek Mgr. Králíka³ a celé tematické číslo Soudních rozhledů.

Práce je vyjma úvodu a závěru členěna do pěti kapitol. V první kapitole se ve zkratce věnuji systémům manželského majetkového práva a jeho historickému vývoji na území České republiky, přičemž zvýšenou pozornost věnuji úpravě ABGB a zákonu č. 40/1964 Sb., v původním znění, ve kterém byl upraven institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů, dále stručně rozeberu institut SJM a jeho rozsah. To vše jen v omezené míře, protože vzhledem k tématu a rozsahu práce není možné se tématem hlouběji zabývat, ale na druhou stranu pokládám za důležité pojednat obecně o společném jmění. Nemohu zánik a vypořádání vytrhnout z kontextu, ale musím postupovat od obecného ke zvláštnímu. V druhé kapitole

¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. 1. Svazek. Praha: Linde, 2008. 1391s.

² DVOŘÁK, Jan, SPÁČIL, Jiří. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s.282.

³ KRÁLÍK, Michal. Judikatura NS: Parita a disparita podílů při vypořádání SJM (BSM). *Soudní rozhledy*, 2012, č. 11-12, s. 383 – 390.

rozeberu jednotlivé způsoby zániku společného jmění a samostatná podkapitola se bude týkat zániku společného jmění za trvání manželství dle zákona č. 89/2012 Sb., protože tato problematika dozná velkých změn, které budou mít dopad na pojetí společenství obecně, které nebude již chápáno jako nezrušitelné a nutné. V další kapitole pojednám o jednotlivých způsobech vypořádání, včetně některých zvláštních situací, kterými jsou vypořádání v insolvenčním řízení, v dědickém řízení nebo po smrti jednoho z rozvedených manželů. Čtvrtá kapitola se zabývá zásadami vypořádání s důrazem na problematiku zápočtů a pátá kapitola představuje některé specifické hodnoty, které je třeba vypořádat a považuji za vhodné je vyčlenit do samostatné kapitoly. Pátá kapitola se tedy bude týkat obchodního podílu, finančního leasingu a některých bytových otázek.

Na téma společné jmění manželů a jeho problematické aspekty již bylo napsáno mnoho kvalifikačních prací. I na téma vypořádání společného jmění byly nějaké práce napsány. Přesto svou práci považuji za originální a přínosnou především z důvodu koncepce, která není zaměřena pouze na úpravu v jednom zákoně, ale do své práce pojímám dva předpisy, které na sebe časově navazují. Ačkoliv se může zdát primární zaměření práce na zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník jako nelogické, tak s takovou myšlenkou nemohu souhlasit. Jak uvádím ve své práci, společné jmění, které zaniklo do 31. 12. 2013, musí být vypořádáno dle ustanovení zákona účinného v té době,⁴ což zajišťuje aplikaci rozebíraných ustanovení i do budoucnosti, stejně tak velká část judikatury bude nadále využitelná.

⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. listopadu 2001, sp.zn. 22 Cdo 2433/99

1 Manželské majetkové právo

1.1 Pojem

„Manželským majetkovým právem se rozumí právní úprava veškerých majetkových vztahů, k jejichž vzniku dochází v důsledku uzavření manželství bez zřetele k tomu, ve kterém právním odvětví jsou upraveny. V užším slova smyslu se manželským majetkovým právem rozumí jen právní úprava majetkových vztahů mezi manžely upravená v občanském zákoníku ke společnému majetku a majetkové vztahy manželů k třetím osobám.“⁵

Manželské majetkové právo může mít dvě základní koncepce. První z nich je režim odděleného majetku, který na právních poměrech manželů nic nemění. Muž a žena vstoupí do manželství a ex lege žádné společenství nevzniká. Druhá koncepce představuje různé varianty majetkových společenství, kdy vzniká určitá množina vztahů, které jsou manželům společné.⁶ Itálie, Dánsko a Francie jsou zástupci režimu majetkového společenství. Režim oddělených majetků reprezentuje Rakousko a Řecko. V poslední době jsou zřejmé i novátorské přístupy různých států a v důsledku toho se vyvinul třetí režim, který lze nazvat jako hybridní. Podstata hybridního režimu spočívá v tom, že za trvání manželství neexistuje žádné společenství, uplatňuje se režim oddělených majetků a následky tohoto režimu se projeví až při zániku manželství. Příkladem tohoto třetího režimu budiž Německo a Švýcarsko. Na druhou stranu nutno podotknout, že z výše uvedeného se naprosto vymyká systém angloamerického a islámského práva.⁷

1.2 Historický vývoj na území České republiky

Celý středověk i část novověku spadalo rodinné právo pod pravomoc katolické církve. Sakralita v manželském právu určovala postavení ženy v rodině, tato pozice byla odvozena od slov apoštola Pavla – mulier taceat in ecclesia, což v překladu znamená „žena, necht' mlčí v církvi.“ Podřízené postavení ženy platilo nejen pro společnost, ale také vládu nad jměním.⁸

Na území České republiky představovalo první soukromoprávní kodifikaci ABGB. Manželství bylo dle kodexu chápáno jako smlouva. Dle § 1237 ABGB mezi manžely ex lege

⁵ DVOŘÁK, Jan, SPÁČIL, Jiří. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 11.

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Manželství a paragrafy*. 1. Vydání. Praha: Computer Press, 2000, s. 15.

⁷ DVOŘÁK, SPÁČIL: *Společné jmění manželů v teorii...*, s. 15.

⁸ BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Bezpodílové spoluvlastnictví manželů*. Praha: Linde Praha, 1993, s. 12.

žádné majetkové společenství nevznikalo, protože platila zásada odděleného majetku založená na principu důsledného individualismu. Majetkové poměry zůstaly ve stavu, v jakém byly před uzavřením manželství a dále osoby nabývaly do svého vlastnictví. Pokud manželé nabývali společně, vznikalo spoluvlastnictví s ideálními podíly.⁹ Zákonný režim mohl být modifikován tzv. svatebními smlouvami, ty byly v ABGB uvedeny demonstrativně a jednalo se o věno, obvěnění, jíttní dar, společenství statků a jiné. Smlouva o společenství statků platila pouze na případ smrti jednoho z manželů a tou také nastávaly účinky smlouvy.¹⁰ V době trvání manželství nemělo společenství žádnou relevanci. „*Význam této úmluvy spočívá v tom, že majetek, který spadá do společenství, rozdělí se při úmrtí jednoho z manželů tak, že pozůstalosti jednoho manžela a druhému manželu spadá po polovici. To znamená, že polovina majetku manžela a polovina majetku ženina spadá do pozůstalosti, kdežto druhá polovina připadne přeživší(mu) choti.*“¹¹

Tato právní úprava přetrvala až do roku 1948, kdy byla zahájena tzv. právnická dvouletka, v rámci níž byl přijat zákon č.265/1949 Sb., o právu rodinném, ve kterém byly upraveny i majetkové vztahy mezi manžely.¹² Do právního řádu touto cestou pronikl nový institut zákonného společenství majetkového, které vznikalo ex lege současně se vznikem manželství. Do něj patřil veškerý majetek nabytý jedním z manželů za trvání manželství až na některé zákonem stanovené výjimky. Trvání zákonného společenství majetkového bylo nerozlučně spjata s trváním manželství a zaniklo pouze se zánikem manželství. Z vázanosti existovaly výjimky. Zákonné majetkové společenství zanikalo také tehdy, pokud byl jeden z manželů zbaven svéprávnosti,¹³ nebo mohlo být na návrh jednoho z manželů zrušeno soudem, pokud pro to byly závažné příčiny.¹⁴ Principy vypořádání byly obdobné.

V roce 1964 byl přijat zákon č. 40/1964, občanský zákoník. S novou úpravou šel ruku v ruce i nový název, a tak vzniklo BSM, o němž se dá říct, že v mnohém navazovalo na zákonné majetkové společenství. Zákon stanovil, že předmětem BSM může být vše, co může být předmětem vlastnictví. Další podmínkou bylo to, že věci musely být nabyty jedním z manželů za trvání manželství.¹⁵ Zákon vymezil BSM také negativně. Trvání BSM bylo

⁹ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František (ed). *Komentář k obecnému zákoníku občanskému občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi - 2. díl*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 524 - 526 (§ 1237).

¹⁰ Tamtéž, s. 441 – 447.

¹¹ Tamtéž, s. 520.

¹² KADLECOVÁ, Marta a kol. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 151.

¹³ BIČOVSKÝ: *Bezpodílové spoluvlastnictví...*, s. 22.

¹⁴ CECHLOVÁ, Eva, TRUTNOVÁ, Jana. *Historie, současnost a budoucnost institutu společné jmění manželů. Ad notam*, 2006, č. 2, s. 46.

¹⁵ BIČOVSKÝ: *Bezpodílové spoluvlastnictví...*, s. 54 - 55.

závislé na trvání manželství. I zde existovaly výjimky z této vázanosti. Především mohl kterýkoliv z manželů podat návrh na zrušení BSM u soudu, musela být ale splněna specifická podmínka. Musely existovat takové závažné důvody, při nichž by další trvání BSM odporovalo pravidlům socialistického soužití. Novela 509/1991 Sb., provedla změnu. Odstranila požadavek odporu proti socialistickému soužití, nahradila jej hlediskem dobrých mravů a přidala ještě jeden důvod zrušení. Soud mohl na návrh BSM zrušit, jestliže jeden z manželů získal podnikatelské oprávnění. Dále znamenal automatický zánik BSM výrok trestního soudu o propadnutí majetku a prohlášení konkurzu.¹⁶ Pravidla pro vypořádání byla obdobná, ale zákon v původním znění neznal třetí způsob vypořádání. Nevyvratitelná domněnka vypořádání byla přidána až novelou z roku 1982.

Neustálý pokrok společnosti si vyžádal i novou úpravu manželského majetkového práva. Koncepce BSM přestala být dostačující, proto muselo dojít ke změnám. Kromě toho, že BSM nebylo dostatečně flexibilní, aby přežilo do dalšího tisíciletí, tak byl dalším impulzem i fakt, že žádná zahraniční úprava neobsahuje institut, který by byl obdobou BSM.¹⁷ Zákon č. 91/1998 Sb., znamenal zlom. S účinností od 1. 8. 1998 bylo BSM nahrazeno společným jměním manželů. K povaze institutů BSM a SJM se vyjádřil i NS. *„Bezpodílové spoluvlastnictví manželů a společné jmění manželů jsou naprosto odlišné instituty, s rozdílnými vlastnostmi a odlišným obsahem. Společné jmění manželů je v našem právním řádu novým institutem, který nahrazuje dosavadní právní úpravu, není tedy kosmetickým zásahem do původní úpravy.“*¹⁸

Zákonodárce se musel vypořádat se vztahy vzniklými před účinností zákona, proto v Čl. VIII (Přechodná ustanovení) zákona č. 91/1998 Sb. stanovil, že věci, které ke dni 1. srpna 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí společného jmění manželů. Pohledávky a dluhy, které vznikly před 1. srpnem 1998, a které se podle tohoto zákona považují za součást společného jmění manželů, se stávají jeho součástí.¹⁹

V současné době existují v českém právním řádu dvě platné právní úpravy, jedna platná a účinná dle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku a druhá, zatím pouze platná dle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁶ BIČOVSKÝ: *Bezpodílové spoluvlastnictví...*, s. 47 – 48.

¹⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník Velký akademický komentář – 1. díl*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 641 (§143 Občanského zákoníku).

¹⁸ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000

¹⁹ Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině a o změně a doplnění dalších zákonů

1.3 Pojem a rozsah SJM

Společné jmění manželů, jak jsem již výše uvedla, bylo zakotveno do českého právního řádu novelou občanského zákoníku, zákonem č. 91/1998 Sb., účinným od 1. 8. 1998. Tento institut nahradil BSM a je stěžejním institutem manželského majetkového práva. Ačkoliv se jednalo o institut nový, především svým širším pojetím, zákonodárce částečně navazuje na předchozí úpravy a samozřejmě také rozsáhlá judikatura týkající se BSM zůstává z velké části použitelná i na institut SJM.

BSM dříve představovalo jakýsi protějšek ke spoluvlastnictví podílovému, odtud také plyne znění § 136 OZ. Ovšem po změnách provedených novelou 91/1998 Sb., se spojení institutu SJM a podílového spoluvlastnictví v jednom ustanovení stalo naprosto bezdůvodné, protože SJM již není chápáno jako spoluvlastnictví, ale jako naprosto samostatný institut.²⁰ Toto společenství zůstává zachováno, jako zákonný režim i v NOZ. Zajímavostí je, že ve slovenské odborné literatuře je BSM stále chápáno jako druhá forma spoluvlastnictví, vedle spoluvlastnictví podílového, a to i přesto, že se nejedná pouze o množinu majetku, ale také závazků, takže rozsah je velmi podobný jako u nás.²¹

Systematicky se SJM v OZ řadí do kategorie věcných práv, toto umístění je pozůstatkem předchozí úpravy, protože samotné SJM je spíše hybridem věcného a závazkového práva.²² NOZ řadí ustanovení o majetkovém společenství za osobní práva a povinnosti manželů do části druhé.

Podstata institutu spočívá v tom, že na jeho předmětu nemají manželé žádné podíly. V případě, že se jedná o věc, která je předmětem vlastnického práva, každý z manželů je vlastníkem celé věci a ve svých právech je omezen jen stejným právem druhého manžela. Na tom nic nemění ani vypořádací zásada, že podíly obou manželů jsou stejné, protože se uplatní jen v případě zániku SJM a jeho následného vypořádání.²³ SJM představuje výsledek ústavně zaručené rovnosti lidí, zde konkrétně muže a ženy v manželství.

Okamžik vzniku SJM je striktně vázán na uzavření manželství. SJM vzniká vždy se vznikem manželství, a to alespoň jako okruh věcí tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. V okamžiku, kdy muž a žena uzavřou sňatek, vzniká zatím zcela teoreticky prázdná množina, tato množina začíná fakticky fungovat až v okamžiku, kdy se předmětem

²⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, PSUTKA, Jindřich. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů*. Praha: Linde Praha, 2012, s. 13-14.

²¹ FEKETE, Imrich. *Občiansky zákonník: veľký komentár. I. Diel*. Bratislava : Eurokódex, 2011, s. 826 (§143 Občiansky zákonník).

²² DVOŘÁK, SPÁČIL: *Společné jmění manželů v teorii...*, s. 44.

²³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2002, sp. zn. 20 Cdo 211/2002

jejich právních vztahů stane něco, co vyhovuje legálnímu vymezení předmětu SJM.²⁴ Velmi zajímavé je pojetí majetkového společenství v Nizozemí. Tam je homosexuálním párům povoleno, aby si vybraly z dvou forem trvalého soužití. Mohou se registrovat, ale mohou také uzavřít manželství. Pokud homosexuální pár uzavře manželství, automaticky mezi nimi vzniká univerzální majetkové společenství. V tomto společenství je všechen majetek a všechny závazky společné.²⁵ CC, jak jsem již výše uvedla, upravuje majetkové společenství, které vzniká ze zákona uzavřením manželství. Ustanovení jsou obsažena v knize třetí, hlavě páté CC nazvané jako smlouvy manželské. § 1403 stanoví, že manželé si ponechávají své výlučné vlastnictví a společenství je omezeno na přírůstky. § 1387 stanoví, že se manželé mohou dohodnout odchylně, ale nesmí to být proti dobrým mravům a právním předpisům.

Rozsah SJM se odráží od pojmu jmění, který byl zvolen s ohledem na koncepci manželského majetkového práva. „*Jměním se obecně označuje souhrn penězi ocenitelných majetkových hodnot patřících určité osobě (aktiv), a to po odečtení penězi ocenitelných majetkových hodnot, které tato osoba dluží jinému (pasiv)*.“²⁶ Legální definici rozsahu upravuje § 143 OZ. Do SJM náleží majetek a závazky nabyté některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství. Z tohoto pravidla zákon stanoví výluky.

NOZ koncepci SJM nijak zásadně nemění. V oblasti výluk ze SJM některé sporné pasáže upřesňuje a opět dává větší prostor autonomii vůle. Zajímavostí je, že NOZ vylučuje ze SJM obvyklé vybavení rodinné domácnosti, které bude mít zvláštní režim. § 3038 stanoví, že co je obvyklým vybavením rodinné domácnosti, přestává být účinností NOZ součástí SJM.

Dle současného stavu může být zákonný rozsah modifikován různým způsobem, SJM ale nelze úplně vyloučit, vždy bude existovat alespoň v rozsahu obvyklého vybavení společné domácnosti. SJM může být smlouvou, uzavřenou formou notářského zápisu, rozšířeno, zúženo, může být modifikována správa a dále se může vyhradit vznik SJM ke dni zániku manželství. Soud pak může svým rozhodnutím, ze zákonem stanovených důvodů, SJM zúžit a následně rozšířit, nesmí jej ale zrušit.²⁷ NOZ tuto problematiku zásadním způsobem mění. V souladu s autonomií vůle dovoluje vyloučit vznik majetkového společenství a smlouvou založit režim oddělených jmění.

²⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník Velký akademický komentář – 1. díl*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 642 (§143 Občanského zákoníku).

²⁵ *Marriage, registered partnership and cohabitation agreements* [online]. government.nl, [cit. 19. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.government.nl/issues/family-law/marriage-registered-partnership-and-cohabitation-agreements>>.

²⁶ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 338.

²⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník Velký akademický komentář – 1. díl*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 651 (§143a Občanského zákoníku).

2 Zánik

2.1 Obecně

SJM je svým vznikem a existencí nerozlučně spjata s manželstvím, proto SJM primárně zaniká se zánikem manželství. Zvláštní zákony ovšem stanoví, ve kterých situacích je tato vázanost potlačena ve prospěch jiného zájmu, a SJM tedy zaniká v případě splnění těchto skutečností.

NOZ v rámci zvýšené autonomie vůle u snoubenců a manželů dovoluje i vyloučení SJM smlouvou, která musí mít formu veřejné listiny. V budoucnu SJM nemusí vůbec se vznikem manželství vzniknout, popřípadě může být zcela zrušeno v průběhu trvání manželství. Tímto krokem zákonodárce reflektuje situaci ve společnosti a dlouhodobou tendenci ve prospěch smluvní svobody. Chybějící možnost smluveného režimu, ve formě oddělených majetků, byla kritizována řadou teoretiků. Dle NOZ může SJM za trvání manželství zaniknout též rozhodnutím soudu.

CC stanoví přehledně v jednom článku příčiny zániku společenství. Těmi jsou dle § 1441 smrt, nepřítomnost, jenž je prohlášena, rozvodem, oddělením, oddělením vlastnictví a změnou manželského režimu. V takových případech společenství zaniká, i kdyby se manželé domluvili na opaku.

2.2 Zánik SJM v důsledku zániku manželství

SJM zaniká především smrtí jednoho z manželů. Stejně následky jako smrt má i prohlášení manžela za mrtvého. Manželství zaniká dnem právní moci rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. Řízení o prohlášení za mrtvého se řídí § 195 a násl. zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen OSŘ). Podstata spočívá v tom, že smrt nelze zjistit standardním způsobem, tedy na základě ohledání. Soud prohlásí osobu za mrtvou, pokud je smrt zjištěna jinak. Prohlášení za mrtvého je nalézací řízení tzv. nesporné a může být zahájeno i ex offo. Důvod je zřejmý, je dán nejen zájem osob, které jsou s takovou osobou ve styku, ale je dán také veřejný zájem, protože prohlášení za mrtvého se týká právní subjektivity fyzické osoby. Nejčastěji však bude zahájeno na návrh, ten může podat osoba, která má na věci právní zájem. OSŘ také upravuje situaci, kdy se osoba prohlášená za mrtvou objeví živá. Následuje proces, v jehož důsledku soud zruší své rozhodnutí. Osoba tak nastupuje do všech právních vztahů,

kteře existovaly v době, kdy soud vydal rozhodnutí o prohlášení za mrtvého.²⁸ Na to navazuje ustanovení zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině (dále jen ZoR). Pokud manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, uzavře manželství nové, neobnovuje se jeho zaniklé manželství, a tedy ani SJM. V ostatních případech se manželství obnovuje, a to se všemi z toho vyplývajícími důsledky. Toto přináší nejen praktické, ale i teoretické problémy. Dodnes není zcela zřejmé, jak na obnovené SJM nahlížet. Jestli se obnovuje ke dni prohlášení za mrtvého nebo ke dni zrušení prohlášení za mrtvého. Já se domnívám, že když už je zasaženo do rodinných vztahů obnovením manželství a SJM, mělo by se tak stát ke dni zrušení prohlášení za mrtvého. Naprosto zásadním argumentem v můj prospěch je právní jistota.

Spolu s NOZ byla přijata i další doprovodná legislativa a tyto předpisy v souhrnu tvoří velkou rekodifikaci soukromého práva. Stranou nezůstala ani procesní stránka věci. Stav OSŘ je nadále brán jako neudržitelný, proto byla některá řízení vyčleněna do zvláštního zákona. Tímto zvláštním zákonem je zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZZŘS). Tento zákon rozlišuje řízení ve věcech nezvěstnosti, které lze zahájit pouze na návrh a řízení o prohlášení za mrtvého. Má-li být osoba prohlášena za mrtvou na základě domněnky smrti, řízení lze zahájit jen na návrh. Soud prohlásí člověka za mrtvého na návrh osoby, která na tom má právní zájem, jestliže lze mít důvodně za to, že zemřel. Soud určí den smrti a tento den smrti bude chápán jako den zániku manželství nebo registrovaného partnerství. NOZ pojímá odlišně i otázku obnovení manželství v případě, že člověk je ještě na živu. K prohlášení za mrtvého se nebude přihlížet, ale manželství ani registrované partnerství se za žádných okolností obnovovat nebude. Tuto změnu považuji za správnou a žádoucí. Osoba, která byla v manželství nebo registrovaném partnerství s osobou prohlášenou za mrtvou, by celý svůj zbývající život žila v právní nejistotě ohledně svého stavu. V případě, že by se manželství nebo registrované partnerství obnovilo, nadělala by tato skutečnost zmatek v právní i osobní sféře.

Kromě případů, kdy SJM zaniká v důsledku ztráty právní subjektivity, a jeden z manželů přestává být fyzickou osobou v právním slova smyslu, jsou i typické případy, že se oba manželé zániku manželství dožijí. Manželství se zpravidla uzavírá s úmyslem vytvořit trvalé společenství. Mnohdy nastanou situace, kdy je třeba tento svazek ukončit se všemi jeho právními důsledky. Základem úpravy je rozvod sporný, kdy soud může na návrh jednoho z manželů manželství rozvést. Neexistuje povinnost soudu manželství rozvést, manželství

²⁸ FRINTOVÁ, Dita. In ŠKÁROVÁ, Marta (ed.). *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. Praha: Linde Praha, 2009, s. 638 (§ 195 Občanského soudního řádu).

musí být tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Soud musí dále brát v úvahu příčiny rozvratu. Tyto příčiny mohou mít důsledky zejména při rozhodování o poskytnutí výživného a také při vypořádání SJM. Pokud jsou manželé schopni komunikace, pak je pro ně výhodnější zvolit speciální úpravu tzv. smluveného rozvodu. Aby soud manželství rozvedl, musí být splněno několik podmínek. Zákon se snaží vyhnout ukvapenému ukončení nově uzavřených manželství, proto jedna z podmínek směřuje na trvání manželství. Od uzavření manželství musí uplynout alespoň jeden rok. Rozvrat manželství je nahrazen druhým předpokladem. Manželé spolu nesmí více jak šest měsíců žít. Ovšem podstata smluveného rozvodu spočívá v něčem jiném. Již ze samotného názvu lze dovodit shodu mezi manžely ohledně ukončení jejich manželství, což vyvrcholí připojením druhého manžela k návrhu na rozvod. Zákon stanoví nevyvratitelnou právní domněnku rozvratu a soud manželství rozvede, jestliže mu budou předloženy stanovené dokumenty, které zákon dělí do dvou skupin. První kategorie se týká majetkových vztahů. Soudu musí být předloženy písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy upravující vypořádání vzájemných majetkových vztahů, otázky týkající se společného bydlení a případnou vyživovací povinnost. Druhou kategorií tvoří pravomocné rozhodnutí, které je třeba pouze v případě, kdy se jedná o manželství s nezletilými dětmi, jímž se schvaluje právě dohoda manželů o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Manželství zaniká se všemi jeho právními následky dnem právní moci rozhodnutí o rozvodu, tímto dnem zaniká i SJM.²⁹

Stejně následky, jako rozhodnutí o rozvodu, má i prohlášení manželství za neplatné. V tomto neplatném manželství také vzniká SJM, které je následně nutno vypořádat. NOZ tuto povinnost výslovně stanoví v § 686, kdy poukazuje na obdobné užití ustanovení o majetkových povinnostech a právech v době po rozvodu. V některých případech neplatnosti manželství je třeba přihlídnout i k jednání v dobré víře.

SJM nevzniká v manželství nicotném. Ovšem i v tomto nicotném manželství vznikají majetkoprávní vztahy, které je nutné vyřešit. OZ tuto problematiku nijak neřeší a považuje za dostačující analogii. Tyto vztahy pak lze řešit na základě bezdůvodného obohacení. NOZ k této problematice přistupuje zodpovědněji. Upravuje ji v rámci ustanovení o zdánlivém manželství. Majetkové povinnosti a práva se mají primárně posoudit dle své povahy, nelze-li jinak, pak se použijí ustanovení o bezdůvodném obohacení. Dále bude nutné přihlídnout k jednání v dobré víře a k zájmům společných dětí a třetích osob.

²⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. Vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 116 – 125.

Manželství dle NOZ zaniká také změnou pohlaví dle § 29. Za den změny pohlaví se považuje den uvedený v potvrzení vydaném poskytovatelem zdravotnických služeb. Poskytovatel zdravotních služeb by změnu pohlaví, před zánikem manželství nebo registrovaného partnerství, neměl provést, ale zákonodárce pro jistotu uvedl tyto právní následky přímo v textu zákona. Se zánikem manželství automaticky zaniká i SJM, na nějž se použijí ustanovení o právech a povinnostech rozvedených manželů.³⁰

2.3 Zánik SJM za trvání manželství

Zvláštní zákony upravují i jiné situace, při kterých zaniká SJM, ale na rozdíl od výše uvedených nejsou spojeny se zánikem manželství. Nad trvání majetkového společenství tyto zákony staví jiné zájmy.

SJM zaniká k okamžiku výroku trestu propadnutí majetku nebo jeho části státu. Propadnutí majetku je nejpřísnějším majetkovým trestem, který může být uložen pouze tehdy, jestliže to zákon výslovně stanoví např. u legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 216 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen TrZ), dále jej lze uložit v případech odsouzení k výjimečnému trestu či v případě spáchání zvlášť závažnému zločinu, jímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.³¹ Trest postihuje veškerý majetek manžela, včetně jeho podílu na zaniklém SJM. Odsouzený manžel ztrácí právo dispozice s majetkem a do jeho práv nastupuje stát, za který jedná buď organizační složka státu, popř. Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.³²

Další případ zániku SJM za trvání manželství upravuje zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon, dále jen IS). Zákon upravuje řešení úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka prostřednictvím soudního řízení. Insolvenční řízení je zvláštním druhem civilního procesu.

Způsoby řešení úpadku jsou konkurz, reorganizace, oddlužení a některé zvláštní způsoby, které stanoví zákon. Soud rozhoduje o úpadku a následně o způsobu řešení úpadku. Pro zánik SJM je rozhodující konkurz. Podstata konkurzu tkví v tom, že jsou zjištěné pohledávky věřitelů zásadně poměrně uspokojeny z výnosu zpeněžení majetkové podstaty.

³⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 81.

³¹ ŠČERBA, Filip. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 95 (§ 66 Trestního zákoníku).

³² MAKARIUS, Milan. Zánik společného jmění manželů a jeho vypořádání. *Aplikované právo*, 2005, č. 2, s. 63 – 90.

Zveřejněním rozhodnutí o prohlášení konkurzu v insolvenčním rejstříku nastávají účinky konkurzu zákonem předvídané.

Pokud SJM již zaniklo a u soudu probíhá jeho vypořádání, toto řízení se nepřerušuje, což je dáno hlediskem hospodárnosti a rychlosti. Šlo by jistě i proti zájmům věřitelů, kdyby se v řízení dále pokračovalo v rámci insolvenčního řízení. V ostatních případech SJM prohlášením konkurzu zaniká. Bylo-li modifikováno SJM tak, že vznikne ke dni zániku manželství, má prohlášení konkurzu v této oblasti účinky jako zánik manželství. Takto zaniklé SJM se vypořádá, stejně je nutné vypořádat SJM, které zaniklo nebo bylo zúženo do prohlášení konkurzu, ale nebylo doposud vypořádáno. Tento krok zákonodárce považují za naprosto správný a na místě. V době, kdy je manžel-dlužník v úpadku, je krajně nežádoucí, aby měl nadále majetkové společenství se svým manželem. Je nutné sepsat majetkovou podstatu a společenství majetku jakéhokoliv druhu zde nemá místo. Musí být známo, který majetek patří dlužníkovi. Jedná se o projev zásady rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů. Insolvenční řízení jim má pomoci uspokojit své pohledávky. Další existence SJM je vyloučena. Dlužníci by tím byli zkráceni, protože by se jim do jejich uspokojení pletla práva druhého manžela k danému majetku. Pokud trvají účinky konkurzu, nemůže z téhož důvodu vzniknout nové SJM a jeho vznik se odkládá ke dni zániku účinků konkurzu.

2.4 Zánik SJM za trvání manželství dle NOZ

Zánik SJM budou i nadále způsobovat výše uváděné skutečnosti. Pokud SJM dle NOZ zanikne na základě zákona, nemusí to znamenat definitivní konec majetkového společenství. Soud může SJM na návrh manžela obnovit, je-li to v zájmu obou zúčastněných stran. NOZ přidává další dvě situace, se kterými je spojen zánik SJM za trvání manželství a jeho následné vypořádání.

V rámci smluveného režimu se manželé mohou dohodnout, že již vzniklé SJM zanikne a nadále budou oba manželé nabývat pouze do svého výlučného vlastnictví. Toto ustanovení je jedním z dalších projevů svobody, kterou NOZ připouští. Moderní tendence se snažily zcela vyloučit automatickou existenci majetkového společenství mezi manžely. Tradice ovšem převážila a majetkové společenství bude nadále součástí právního řádu, jako automatický následek vzniku manželství. Kompromisní je možnost založit smlouvou režim oddělených jmění. Smlouva vyžaduje formu veřejné listiny. Režim oddělených jmění lze

změnit dohodou manželů a rozhodnutím soudu. Ačkoliv to není výslovně uvedeno, změna může vyplynout ze samého zákona.

Dále může dojít ke změně v SJM rozhodnutím soudu. NOZ stanoví, že soud zruší nebo zúží stávající rozsah na návrh manžela tehdy, je-li pro to závažný důvod. Z gramatického výkladu vyplývá, že soud je povinen zrušit nebo zúžit SJM, je-li dán závažný důvod. Klasifikaci závažného důvodu nechává zákon na uvážení soudu. NOZ stanoví pouze některé skutečnosti, které mohou soud vést k závěru o potřebnosti modifikace stávajícího rozsahu. Závažným důvodem je vždy skutečnost, že manželův věřitel požaduje zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželovi, že manžela lze považovat za marnotratného a také to, že manžel soustavně nebo opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika. Dále soudu poskytuje demonstrativní výčet situací, které lze považovat za závažný důvod. Tím se může stát skutečnost, že manžel začal podnikat nebo se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby. Tyto dva, posléze uvedené důvody, byly doposud obligatorní důvody zúžení SJM soudem. V budoucnosti zůstane na úvaze soudu, zda bude konkrétní situaci považovat za natolik rizikovou, aby ji podřadil pod závažný důvod. Soud může obnovit SJM tehdy, pokud sám rozhodl o zrušení a pominou-li důvody zrušení.³³

V sousedním Slovensku je možné zrušit BSM za trvání manželství na návrh jednoho z manželů soudem, BSM může zaniknout také se zánikem manželství. Dohoda o zániku BSM nepřipadá v úvahu.³⁴ BSM je možné zrušit ze závažných důvodů, především pokud by trvání BSM odporovalo dobrým mravům nebo pokud jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti. Slovenský OZ nevypočítává závažné důvody, ale stanoví je demonstrativně. Dává soudům prostor pro úvahu. Slovenská judikatura považuje za závažný důvod marnotratnost, nezájem o hospodaření, manžel podlehl hazardním hrám, alkoholu a návykovým látkám nebo neustále ničí a rozprodává majetek.³⁵

CC se touto problematikou zabývá v čl. 1443. Za trvání manželství je smluvní separace neplatná. K oddělení majetku může dojít jen na návrh manžela rozhodnutím soudu. Podkladem pro rozhodnutí je prokázání skutečnosti, že druhý manžel ohrožuje společenství

³³ ELIÁŠ: *Nový občanský zákoník...*, s. 318.

³⁴ FEKETE, Imrich. *Občiansky zákonník: veľký komentár. I. Diel*. Bratislava : Eurokódex, 2011, s. 860 (§148 Občiansky zákonník).

³⁵ KIKLICOVÁ, Monika. *Zrušenie BSM za trvania manželstva* [online]. najpravo.sk, 9. února 2012 [cit. 10. listopadu 2013]. Dostupné na < <http://www.najpravo.sk/rady-a-vzory/rady-pre-kazdeho/z/zrusenie-bsm-za-trvania-manzelstva.html>>.

špatným zacházením nebo jiným obdobným chováním, a tím zasahuje do zájmů druhého manžela.

2.5 Obnovení

Z logiky věci je jasné, že obnovení SJM je možné jen tam, kde manželství nadále trvá. Tato část se tedy týká pouze situací zaniklého SJM v důsledku trestu propadnutí majetku nebo v důsledku prohlášení konkurzu. Zákon ochraňuje vyšší společenský zájem, než je zájem manželů na existenci SJM, proto je nutné, aby k obnovení došlo kvalifikovaným způsobem. Samotná vůle manželů obnovit SJM není rozhodující. O obnovení rozhoduje soud na návrh jednoho z manželů. Soud musí zvážit okolnosti konkrétního případu, zda obnovení nepůjde proti zájmům druhého manžela, věřitelů nebo dobrým mravům. Vzhledem k tomu, že se jedná o sporné řízení, tak břemeno tvrzení a břemeno důkazní spočívá na osobě, která podala návrh.³⁶ Pokud soud dospěje k závěru, že tímto rozhodnutím nebudou dotčeny ostatní zájmy, rozhodne o obnovení rozsudkem. Tento rozsudek má charakter konstitutivního rozhodnutí, protože zakládá právní vztahy v rámci majetkového společenství. Jako konstitutivní rozhodnutí má rozsudek účinky ex nunc a upravuje vztahy do budoucna. Do SJM tedy bude patřit jen to, co manželé nabudou v souladu se zákonem nebo to, co do SJM zahrnou případnou modifikační smlouvou.³⁷

2.6 Správa SJM po zániku

V okamžiku zániku SJM zaniká majetkové společenství formálně. Vypořádání většinou na zánik nenavazuje bezprostředně. Jistou výjimkou jsou ustanovení o tzv. nesporném rozvodu dle ZoR. Jednou z podmínek rozhodnutí o rozvodu manželství, dle těchto ustanovení, je vyřešená otázka majetkových poměrů pro dobu po rozvodu. Smlouva mezi manžely musí mít písemnou formu s úředně ověřenými podpisy. Toto řešení lze považovat za velkou výhodu. Samotné rozhodnutí o rozvodu představuje poslední fázi. V ostatních případech může mezi zánikem a vypořádáním uplynout poměrně dlouhá doba, přitom existuje masa jmění, která má nejistý režim. Zásadní otázka je, jakými ustanoveními se bude soubor

³⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník Velký akademický komentář – 1. díl*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 690- 691 (§151 Občanského zákoníku).

³⁷ MAKARIUS, Milan. Zánik společného jmění manželů a jeho vypořádání. *Aplikované právo*, 2005, č. 2, s. 63 – 90.

nevypořádaných aktiv a pasiv řídit a zda s nimi lze nakládat. Zákon mlčí. Proto je nutné aplikovat § 853 OZ, který povoluje analogii zákona. Díky tomu se použijí ustanovení upravující správu SJM i po jeho zániku, až do okamžiku vypořádání. Zajímavá je ovšem otázka, zda se jedná o mezeru a zákonodárce pochybil nebo nepovažuje výslovnou úpravu těchto společenských vztahů za potřebnou. Domnívám se, že zde se jedná o úmyslné opomenutí. Jmění, které má tvořit předmět vypořádání, je svou povahou tak blízké samotnému SJM, že není důvod pochybovat o aplikaci jeho ustanovení. Další argument, který nahrává tomu, že mlčení je promyšleným tahem zákonodárce, je i fakt, že existence tohoto jmění bezprostředně časově navazuje na existenci manželství a SJM. NOZ všem spekulacím činí přítrž a výslovně stanoví, že se na toto období použijí přiměřeně ustanovení o SJM.

Při správě nevypořádané masy jmění se musí vycházet z její povahy. Musí se tedy přihlídnout k tomu, že SJM již neexistuje a dále se jmění nerozmnožuje, ztrácí svůj dynamický charakter. Ten spočíval v tom, že se jmění měnilo každým dnem. Vyloučeno je nabývání jakýchkoliv aktiv, masu je možné pouze udržovat. Jakékoliv nové nabývání je eliminováno na výnosy ze sebe samého. Těmi jsou např. přírůstky, plody nebo to, co bylo nabyto kupní nebo směnnou smlouvou za majetek patřící do SJM. Manželé se ovšem mohou dohodnout, že nadále tyto věci budou patřit do výlučného vlastnictví jednoho manžela. Postupně by tak mohlo dojít k dílčímu vypořádání dohodou.³⁸

Jak jsem již naznačila výše, jmění se řídí stejnými pravidly, jako za trvání manželství. Bývalí manželé jsou oprávněni užívat a udržovat jmění společně. Je ale samozřejmostí, že po zániku manželství se nároky manželů vyhradí a manželé si budou usurpovat věci, které uspokojí jejich potřeby. Toto rozdělení je předpokladem pro úspěšnou aplikaci domněnky vypořádání, pokud si manželé nerozeberou movité věci, které potřebují a nebudou je užívat jako výluční vlastníci, pak ohledně nich vznikne podílové spoluvlastnictví. Což sice uspokojuje požadavky na právní jistotu, ale po stránce praktické zůstává situace nevyřešena. Pokud jde o užívání, pak druhou stranou téže mince je udržování, na němž se samozřejmě manželé také musí podílet společně. Proto je žádoucí, aby jmění bylo co nejdříve vypořádáno. Lze si představit i situaci, kdy manžel vykáže manželku ze společné vily, kam si nastěhuje novou přítelkyni a bývalé manželce nechá pouze malou garsonku. Pak by se dalo určitě uvažovat i nad rozporem s dobrými mravy, pokud by manžel po manželce vyžadoval udržovací náklady.

³⁸ MAKARIUS, Milan. Zánik společného jmění manželů a jeho vypořádání. *Aplikované právo*, 2005, č. 2, s. 63 – 90.

K obvyklé správě majetku je oprávněn každý z bývalých manželů, ve zbylých případech správy je nutný souhlas obou. Porušení této povinnosti vede k neplatnosti právního úkonu týkající se správy. Dle OZ se jedná o neplatnost relativní, což je jistě žádoucí. Pokud se na tuto situaci podívám měřítkem NOZ pro neplatnost, je tu chráněn pouze soukromý zájem určité osoby a to zájem manžela na tom, aby bylo zachováno jeho právo spravovat. Problém v této správě tedy nečiní rozlišení absolutní nebo relativní neplatnosti, v OZ je tato situace řešena výslovně a v NOZ jednoznačně vyplývá z ustanovení. Je to diferenciací správy obvyklé a správy ostatní, která by mohla činit obtíže. Domnívám se, že obvyklá správa je jakási běžná záležitost, která není ničím výjimečná, je na denním pořádku a nezasahuje se jí zásadně do práv druhého manžela k majetku. Judikatura dovodila, že za obvyklou správu nelze považovat prodej a darování nemovitosti nebo automobilu, pronájem bytu nebo nebytového prostoru.³⁹ Pokud dojde k prodeji věci, která by měla být vypořádána, tak se manžel může dovolat relativní neplatnosti. Nedovolá-li se jí, má to pro manžela pouze ten následek, že se v rámci vypořádání nemůže dělit samotná věc, protože vlastníkem je po právu někdo jiný, ale předmětem vypořádání je tak částka, která za tuto věc ze SJM byla získána.⁴⁰ Dále není považováno za obvyklou správu zřízení zástavního práva k nemovitosti, která náleží do nevypořádané masy jmění. Z toho vyplývá, že zástavní smlouva, kterou uzavřel jen jeden z manželů bez souhlasu druhého a byla jí dána do zástavy tato nemovitost, je relativně neplatná, ale jen za předpokladu, že se druhý manžel této neplatnosti dovolal. Na tomto nic nemění ani fakt, že zástavní právo bylo zapsáno do katastru nemovitostí. Zástavní právo nevzniká, zástava není způsobným prostředkem uspokojení zástavního věřitele a nelze provést výkon rozhodnutí prodejem zástavy. Oprávněná není ani námitka, že ze zástavní smlouvy nevyplývá náležitost nemovitosti do SJM a samozřejmě ani označení nemovitosti za výlučné vlastnictví.⁴¹ Tato úvaha je naprosto namístě. Zápisy do katastru nemovitostí jsou ovládány zásadou veřejnosti, každý má právo nahlédnout, a to i prostřednictvím internetových stránek. Z katastru nemovitostí jasně vyplývá jejich režim.

³⁹ PEJŠEK, Vít. Lze nakládat s nevypořádaným majetkem ze společného jmění manželů? *Právní rádce*, 2005, č. 5, s. 17 – 18.

⁴⁰ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2011, sp.zn. 22 Cdo 4002/2011

⁴¹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. prosince 2004, sp. zn. 21 Cdo 1467/2004

3 Způsoby vypořádání

3.1 Vypořádání obecně

„Vypořádáním SJM se rozumí jeho rozdělení mezi manžely, tj. jak majetku, tak i závazků, které do společného jmění spadaly v den jeho zániku.“⁴² Je nutné ho provést vždy, když se některá část SJM ocitne mimo jeho režim. Přichází v úvahu nejen při zániku manželství, ale také tehdy, pokud SJM zanikne za trvání manželství nebo je v průběhu manželství zúžením modifikováno. Právo na vypořádání má každý z bývalých manželů, tento nárok vyplývá z vlastnického práva a tak se nepromlčuje.⁴³ Právu odpovídá i povinnost manželů vypořádat se. Zákon stanoví, že zanikne-li SJM, provede se jeho vypořádání. Není ponecháno na úvaze manželů, jestli tak provedou. Na vůli manželů je, jak se stane. Český právní řád povoluje tři způsoby vypořádání, které jsou v poměru subsidiarity. Předně je na samotných manželích, aby se na rozdělení dohodli, nedohodnou-li se, může jeden z manželů podat návrh soudu. Jak jsem uvedla výše, nárok na vypořádání je sice nepromlčitelný, ale je limitován lhůtou tří let od zániku SJM, protože pak nastupuje třetí způsob, nevyvratitelná domněnka vypořádání. V některých případech je stanoven jako obligatorní způsob soudní vypořádání.

NOZ přebírá koncepci vypořádání, zavádí nový zastřešující termín likvidace společných povinností a práv, která se provádí vypořádáním. Do zákona byla včleněna některá nová ustanovení, především pro upřesnění účinků a také na ochranu práv třetích osob, ta byla celkově v oblasti SJM značně posílena. NOZ stanoví, že vypořádání dluhů má účinky jen mezi manžely. Není tedy rozhodující, jak si manželé mezi sebou dluhy rozdělili, věřitel může požadovat splnění po kterémkoliv manželovi, ten má povinnost splnit a vůči druhému má případně regres, pokud dluh nepřípadl v rámci vypořádání jemu. Vypořádání se nesmí dotýkat práv třetích osob. Následkem porušení ustanovení je možnost třetí osoby domáhat se u soudu neúčinnosti vypořádání vůči své osobě. Jedná se o relativní neúčinnost právního jednání, která je v koncepci OZ označována jako odporovatelnost právních úkonů. Tyto zásady jsou v NOZ obecně platné pro všechny způsoby vypořádání.

⁴² ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné I*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 351.

⁴³ stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. února 1972, sp. zn. Cpj 86/71

3.2 Vypořádání dohodou

Z hlediska zásady autonomie vůle je vypořádání dohodou chápáno jako primární a žádoucí. Jen u tohoto způsobu mohou být zcela vyslyšena přání manželů a jmění rozděleno tak, aby byly co nejefektivněji uspokojovány potřeby každého manžela. Z tohoto důvodu se na dohodu nevztahují zásady obligatorně, ale manželé k nim mohou při vypořádání přihlídnout.

Dohoda je dvoustranný právní úkon, proto musí být splněny veškeré nároky, které zákon na právní úkony klade. Dohoda musí být učiněna svobodně, vážně, srozumitelně a určitě. Dále musí být dohoda uzavřena osobou k tomu způsobilou. Uzavřením manželství osoba nabývá vždy plnou způsobilost k právním úkonům, nic na tom nemění ani fakt, že manželství bylo rozvedeno nebo prohlášeno za neplatné před dovršením 18 roku života. Dohodu ovšem nemůže uzavřít osoba, která byla zbavena způsobilosti nebo ve své způsobilosti v tomto ohledu omezena a dále také osoba, jejíž duševní porucha ji pro tento úkon činí nezpůsobilou. V těchto případech musí být osoba zastoupena opatrovníkem, který za těchto okolností může konat jen s přivolením soudu, protože dohoda o vypořádání SJM je zásadní právní úkon, kterým se výrazně zasahuje do majetkové sféry, nejedná se tedy o běžnou záležitost.⁴⁴ NOZ přináší do problematiky svéprávnosti změnu. Do budoucna nebude možné zbavovat svéprávnosti, bude možné pouze omezovat až na úkony běžného života nebo používat jiná podpůrná opatření při narušení svéprávnosti.

OZ pro dohodu stanoví obligatorní písemnou formu a zároveň stanoví odlišný okamžik pro účinnost dohody, jejímž předmětem je společná nemovitost. Tato dohoda nabývá účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Z dikce zákona vyplývá, že se okamžik účinnosti týká celé dohody, nikoliv jen části týkající se společné nemovitosti. Tímto ustanovením je založena dvoukolejnost účinků. Potřeba písemné formy pro každou dohodu by měla být v moderních kodexech překonána. Pro srovnání mohu uvést např. slovenskou úpravu, která není nikterak pokroková, avšak dovoluje ústní dohodu a stanoví povinnost vydat si potvrzení.⁴⁵ NOZ zde zavádí poměrně novátorský přístup, obecně tento zákon prosazuje bezformálnost soukromoprávního styku a obligatorní písemnou formu vyžaduje jen tehdy, pokud byla dohoda uzavřena za trvání manželství nebo je předmětem věc, u které vyžaduje písemnou formu i smlouva o převodu vlastnického práva. V případě, že byla dohoda uzavřena ústně nebo i konkludentně, je manžel povinen na žádost druhého manžela vydat potvrzení o

⁴⁴ BIČOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 145-147.

⁴⁵ zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník, ve znění pozdějších předpisů

vypořádání.⁴⁶ I s účinky dohody to v budoucnu bude jednodušší. Dohoda jako celek bude nabývat vždy účinnosti k okamžiku zúžení, zrušení nebo zániku. Pouze v částech týkající se věci, která se zapisuje do veřejného seznamu, nastanou účinky až tímto zápisem.

Dohoda nemusí obsahovat vypořádání všech aktiv a pasiv ze zaniklého SJM. OZ totiž nevylučuje částečné vypořádání prostřednictvím dohody. Je to především v zájmu manželů, aby si mezi sebou vypořádali alespoň to, co není sporné, ohledně těchto věcí pak bude panovat právní jistota. Zbytek může být případně vypořádán soudně nebo může nastat domněnka vypořádání.

Další sporný bod představuje možnost vypořádání dohodou do budoucna. Jedná se o situaci, kdy manželé ještě za trvání manželství a za trvání SJM uzavřou dohodu o případném budoucím vypořádání. V současné době to zákon výslovně předpokládá jen u nesporného rozvodu, u nějž je to dokonce podmínka rozhodnutí. V jiných zákonných ustanoveních to zákon ani nepředpokládá, ale co je podstatnější, zákon to nevylučuje. Dle mého názoru je v souladu se zásadou svobody soukromoprávního styku neomezovat manžele v úpravě jejich majetkoprávních poměrů do budoucna. Myslím, že není v rozporu s právním řádem, pokud manželé uzavřou dohodu o vypořádání s odkládací podmínkou. Účinnost by tedy nastala až ke dni zániku manželství. K tomuto se kladně staví i NOZ, který tuto možnost předpokládá v několika ustanoveních. Zařazuje tato pojednání do smluveného režimu, kde stanoví, že manželé mohou uspořádat majetkové poměry smlouvou i pro případ zániku manželství. Pokud se ale bude jednat o zánik manželství smrtí, bude se v tomto ohledu považovat smlouva za smlouvu dědickou. Podmínkou platnosti dohody o vypořádání za trvání manželství bude písemná forma. Toto ustanovení je v naprostém souladu s převládající zásadou NOZ, kterou je autonomie vůle. Chybějící svoboda soukromoprávních vztahů byla jednou z nejkritizovanějších oblastí OZ a sám hlavní autor k tomu uvádí, že „*nový občanský zákoník sleduje především myšlenku, že lidé si dokáží soukromé záležitosti uspořádat sami podle svých zájmů a potřeb zpravidla rozumněji, než jim to dokáže nadirigovat stát, a že je věci jejich osobní iniciativy, jak se svým soukromím naloží.*“⁴⁷

Manželům je prostřednictvím dohody ponechána volná ruka k vypořádání majetkových vztahů. Dohoda nemusí procházet dalším schvalovacím procesem u soudu. Tato koncepce by mohla ohrozit zájmy třetích osob, proto jim je poskytována speciální ochrana. Věřitelé se mohou domáhat svých práv především prostřednictvím institutu odporovatelnosti.

⁴⁶ DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Manželské majetkové právo podle NOZ. *Rekodifikace a praxe*, 2012, roč. 0, č.1, s. 16-18.

⁴⁷ ELIÁŠ, Karel. Proč potřebujeme nový občanský zákoník? *Právní rádce*, 2012, č. 11, s. 22 - 25.

Každý z věřitelů, jejichž práva jsou dohodou dotčena, se v soudním řízení může dožadovat rozhodnutí o tom, že dohoda vůči němu nemá právní účinky. Dohoda tak jako celek zůstane platná a účinná, ovšem ne vůči osobě, která úspěšně tento úkon odporovala u soudu. Nevýhodou tohoto postupu je to, že žalující věřitel má povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Odpůrčí žaloba musí být podána v tříleté prekluzivní lhůtě od konkrétního úkonu a následující řízení je často zdlouhavé, neefektivní a neúčinnost nastává až právní mocí rozhodnutí.⁴⁸ Zákon ovšem stanoví výslovně, že práva věřitelů nesmí být dohodou dotčena. Pokud půjde dohoda proti tomuto ustanovení, může se jednat o rozpor se zákonem a tudíž o neplatnost absolutní. Otázkou je, kdy mohou být práva věřitele dotčena, aby došlo k aplikaci rozebíraného ustanovení. Celkem jasná je situace v případě, že se jedná o právo věřitele, jehož pohledávka, resp. z pohledu manželů dluh, patří do SJM. V tomto případě je zřejmé, že věřitel má před vypořádáním vždy právo na uspokojení z majetku patřícího do SJM. Po vypořádání jsou manželé také zavázáni z dluhu společně a nerozdílně, takže věřitel může požadovat splnění dluhu po kterémkoliv manželovi. Odlišně je řešena situace dluhu jen jednoho manžela, který sice vznikl za trvání manželství, ale do SJM nepatří. Teorie na tuto problematiku nahlíží prostřednictvím možnosti výkonu rozhodnutí dle § 262a OSŘ. Dokud jmění nebylo vypořádáno, lze nařídit výkon rozhodnutí na majetek patřící do SJM. Otázkou je, jaká bude v tomto případě situace po vypořádání. Dříve se odborná literatura klonila k názoru, že k vypořádání se nebude přihlížet, a i v tomto případě se může věřitel uspokojit z majetku manžela dlužníka.⁴⁹ S tímto názorem se nemohu ztotožnit. Nedovedu si představit situace, kdy by tedy vypořádání bylo vůči třetím osobám účinné. Dá se říct, že vždy existuje nějaký dlužník pouze jednoho manžela, jehož právo bylo dotčeno, ale jaký smysl by pak vypořádání mělo? K tomu se vyjádřil NS při své činnosti a stanovil měřítko, kdy lze považovat za dotčená práva věřitelů jednoho manžela. Právní řád nemůže takto neúměrně zvýhodňovat věřitele před právy druhého manžela. Mezi zájmy druhého manžela a věřitelů musí existovat jakási rovnováha. Vyváženost práv nesmí být podstatným způsobem narušena dohodou a za podstatné narušení lze považovat jednostranné a neodůvodněné znevýhodnění manžela, který je dlužníkem.⁵⁰ Uvedené rozhodnutí se zabývá především trestní stránkou věci, protože takové jednání zakládá trestný čin poškození věřitele. Ovšem závěr soudu lze aplikovat i z hlediska soukromého práva. Jednoduše musí existovat rovnováha mezi právem

⁴⁸ KOCINA, Jan. K otázce aplikovatelnosti ustanovení § 262a OSŘ na institut zrušení a vypořádání BSM. *Bulletin Advokacie*, 2003, č. 10, str. 44 – 49.

⁴⁹ VAŠKE, Viktor. Nad ustanovením § 150 odst. 2. *ObčZ. Právní rozhledy*, 2006, č. 9, s. 340 – 342.

⁵⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. března 2003, sp. zn. 7 Tdo 271/2003

věřitele na splnění dluhu a vlastnickým právem druhého manžela ke svému majetku. Pokud budou práva věřitelů dotčena tím, že jeden z manželů dle dohody přebere veškeré závazky, pak může být analogicky použito ustanovení o převzetí dluhu.⁵¹ K převzetí dluhu může dojít pouze dohodou a se souhlasem věřitele. V tomto případě na sebe věřitel sám vlastním právním úkonem bere riziko vyplývající z dohody o vypořádání.

3.3 Vypořádání soudem

3.3.1 Obecně k vypořádání soudem

Ne vždy jsou manželé schopni a ochotni se dohodnout. Příčiny mohou být rozličné, může se jednat o absolutní odpor ke komunikaci s bývalým manželem nebo také neschopnost se dohodnout na rozdělení jednotlivých věcí. Vzhledem k tomu, že při dohodě se nemusí uplatňovat zásady vypořádání, bývá pro některou stranu lepší vyčkat na soudní rozhodnutí, které tyto zásady zohlednit musí. Dalším způsobem je tedy vypořádání rozhodnutím soudu. V případech, kdy spolu manželé nechtějí komunikovat, nemohou se dohodnout a v jiných komplikovaných situacích, do středu dění vstupuje nezávislý třetí subjekt, soud. Jeho úkolem je dosáhnout spravedlivého rozdělení jmění mezi bývalé manžele. Judikatura správně dovozuje, že se na vypořádání použijí právní předpisy platné v okamžiku zániku SJM.⁵² Stejně jako mnoho dalších judikátů, bude i tento nadále použitelný, ale především užitečný u NOZ. Pokud SJM zanikne nebo bude zúženo do 31. prosince 2013, použije se na vypořádání OZ, i přestože soud bude rozhodovat za účinnosti NOZ.

Řízení před soudem je sporné a zahajuje se pouze na návrh. Žalobu je oprávněn podat kterýkoliv z manželů. K řízení je věcně příslušný okresní soud a místně příslušný je soud, který rozhodoval o rozvodu nebo jiný místně příslušný soud, u něhož je dána výlučná příslušnost. V ostatních případech je místně příslušný obecný soud žalovaného. V sazebníku soudních poplatků se nachází žaloba na vypořádání pod položkou 6. Poplatek činí 2 000 Kč, přičemž se sazba poplatku zvyšuje o 5 000 Kč za každou nemovitost a o 15 000 Kč za každý podnik nebo jeho organizační složku, jenž je předmětem vypořádání.⁵³

⁵¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Riziková místa společného jmění manželů. *Právo a rodina*, 2005, č. 4, s. 1 -7.

⁵² rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. listopadu 2001, sp.zn. 22 Cdo 2433/99

⁵³ Zákon č. 549/1991 Sb. o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Soudní řízení je chápáno jako iudicium duplex, obě strany mají postavení jak žalobce, tak žalovaného. Soud není vázán návrhy účastníků a může přisoudit něco jiného nebo i více než je požadováno, protože z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.⁵⁴ Soud tedy není vázán způsobem vypořádání, ale je vázán rozsahem. Předmětem rozhodnutí soudu může být jen to, co bylo uvedeno v žalobě nebo ve vyjádření druhého účastníka.⁵⁵ Rozhodnutí soudu má konstitutivní povahu a upravuje poměry do budoucna.

3.3.2 Alternativy

U vypořádání SJM povaha sporu připouští, aby byl v průběhu soudního řízení uzavřen soudní smír dle § 99 OSŘ. Právě zde se aplikace ustanovení o smíru zdá být velmi vhodná, a to především z důvodu, že zákon sám upřednostňuje mimosoudní dohodu manželů. Soud tedy manželé vede k tomu, aby se dohodli, upozorní je na právní úpravu a stanoviska Nejvyššího soudu a rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Toto poučení o hmotném právu je výjimkou, v průběhu řízení soud poučuje výlučně o procesních právech a povinnostech. Smír má účinky pravomocného rozsudku. Vůle manželů může být tímto způsobem respektována i po uplynutí tří let od zániku SJM, za předpokladu, že bylo zahájeno soudní řízení.⁵⁶ Soud je v průběhu řízení povinen upozornit i na možnost využití mediace.

Vypořádání SJM představuje záležitost majetkového charakteru, proto nejsou vyloučeny i jiné alternativní způsoby řešení sporu. Předně přichází v úvahu rozhodčí řízení, které upravuje zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Arbitrabilita je dána tehdy, jestliže se jedná o věc majetkového charakteru a lze uzavřít soudní smír. Předpokladem pro rozhodčí řízení je též rozhodčí smlouva.

V českém právním řádu přichází v úvahu i další alternativa. Z pohledu vypořádání je to velmi zajímavá metoda. Jedná se o mediaci, o níž se dá říci, že je zatím stále ne příliš využívanou novinkou. Mediace byla zavedena zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci, který nabyl účinnosti dne 1. září 2012. Mediace je mimosoudní proces, který se zahajuje uzavřením smlouvy o provedení mediace. V zákoně o mediaci nejsou výslovně řešeny následky zahájení. Zákonodárce šel v tomto případě cestou novelizace předpisů upravující promlčení, zejména §

⁵⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004

⁵⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99

⁵⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. března 2011, sp. zn. 31 Cdo 1038/2009

112 OZ. Zahájením mediace dojde ke stavení promlčecích a prekluzivních lhůt.⁵⁷ Domnívám se, že toto ustanovení nemá vliv na plynutí tříleté lhůty pro vypořádání. Její povaha byla již několikrát označena NS jako zvláštní. Po zahájení následuje proces, ve kterém je mediátor chápán jako nezávislá osoba, která pozoruje strany konfliktu, zjišťuje fakta, může zprostředkovávat kontakt, snaží se o poklidné a smírné vyřešení sporu. Mediace může být ukončena různými způsoby. Nejčastěji se bude jednat o prohlášení jedné ze stran konfliktu, že v mediaci nehodlá dále pokračovat nebo o uzavření mediační dohody. Mediační dohoda, která je uzavřena formou notářského zápisu, má stejné účinky jako pravomocné a vykonatelné rozhodnutí. Pokud již bylo zahájeno soudní řízení, v rámci něhož probíhá mediace a proces dospěl k uzavření mediační dohody, soud ji může schválit cestou soudního smíru. Velkou výhodou mediace je její flexibilita, vyslyšení obou stran a mediační dohoda zpravidla představuje kompromis mezi stanovisky obou stran.⁵⁸ Co je ale podstatné, mediace jako mimosoudní proces neznamena takový zásah do mezilidských vztahů. Strany jsou schopny spolu normálně komunikovat i po skončení mediace. Tato výhoda se mi právě při vypořádání SJM jeví jako zásadní. Rozvod manželství zpravidla neznamena definitivní tečku za vztahem. Různé hodnoty, ať už materiální, nebo lidské, přetrvávají. A komunikace mezi bývalými manžely je třeba zejména v okamžiku, kdy je potřeba vychovat nezletilé děti.

3.3.3 Soudní řízení v důsledku smrti jednoho manžela

Situace, kdy jeden z manželů zemře, přináší svá specifika. Je jedno, jestli se tak stalo za trvání manželství nebo po jeho zániku, za předpokladu, že SJM nebylo vypořádáno. Obě okolnosti mají za následek jisté zvláštnosti v řízení, které rozeberu níže.

Je celkem běžné, že manželství zanikne smrtí jednoho manžela. ZoR toto i předpokládá, protože manželství je chápáno jako trvalé společenství muže a ženy. Smrtí manžela zaniká i SJM, které je potřeba vypořádat. První krok představuje zahájení řízení o dědictví, které se zahajuje dle OSŘ i bez návrhu, jakmile se soud dozví, že někdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého. Věcně a místně příslušný je okresní soud, v jehož obvodu měl zůstavitel naposledy bydliště, pobyt nebo v jehož obvodu je zůstavitelův majetek. Tyto místně příslušné soudy jsou ve vztahu subsidiarity. Pokud nastane situace, kdy bude místně

⁵⁷ NĚMEC, Petr. *Promlčení a mediace aneb jak na proces mediace bez rizika* [online]. epravo.cz, 14. Zář 2011 [cit. 15. listopadu 2013]. Dostupné na < <http://www.epravo.cz/top/clanky/promlčení-a-mediace-aneb-jak-na-proces-mediace-bez-rizika-76562.html>>.

⁵⁸ LUNÁČKOVÁ, Oldřiška. *Mediace: přijatelná cesta z konfliktu* [online]. median-os.cz, [cit. 16. listopadu 2013]. Dostupné na < <http://www.median-os.cz/cs/clanky/mediace-prijatelna-cesta-z-konfliktu/>>.

příslušných více soudů, pak je příslušný ten, který první provedl úkon v řízení o dědictví. Ihned po zahájení řízení je soudem jmenován notář, který bude nadále provádět úkony soudního komisaře. Dle § 1751 OSŘ se v řízení o dědictví vždy provede také vypořádání SJM, jestliže v manželství existovalo. Soud rozhodne usnesením o obvyklé ceně majetku v době smrti zůstavitele a dle zásad rozhodne o vypořádání. Vypořádáním se v tomto smyslu rozumí rozdělení jmění mezi pozůstalého manžela a majetek připadající do dědictví. Tento majetek, který dostane pozůstalý manžel, nemá nic společného s jeho dědickým podílem, jedná se o klasické vypořádání jmění. Zákon hovoří pouze o majetku, ale z logiky věci se tímto způsobem vypořádají i závazky.

Dle ZZŘS má kromě údajů o trvalém pobytu, bydlišti a místa zdržování, pro místní příslušnost rozhodný význam i místo nemovitého majetku a také místo, kde zůstavitel zemřel. Tyto místně příslušné soudy jsou ve vztahu subsidiarity. Manžel zůstavitele bude vždy účastníkem, jde-li o rozhodnutí o právech a povinnostech ze společného jmění. Ve shodě se současným zněním zákon stanoví, že soud v rozhodnutí určí obvyklou cenu majetku patřícího do společného jmění ke dni smrti zůstavitele, ale co zákon zavádí jako novinku, tak soud může schválit dohodu pozůstalého manžela s dědici o vypořádání. Zákon zvýšeně dbá na ochranu vůle zůstavitele, protože takto schválená dohoda nesmí odporovat pokynům zůstavitele, které udělal ještě za svého života. Není-li taková dohoda uzavřena nebo není-li schválena, majetek rozdělí soud, popřípadě stanoví pohledávku potřebnou k vypořádání majetku.

Zajímavě je řešena situace v některých zahraničních úpravách, kdy po smrti manžela nenastává vypořádání, ale existuje tzv. pokračující majetkové společenství, které zvýhodňuje pozůstalého manžela natolik, že ten sám se stává subjektem veškerého společného majetku. Tímto je modifikována dědická posloupnost.⁵⁹ Německé právo také mírně zvýhodňuje pozůstalého manžela. § 1363 odst. 2 odkládá řešení přírůstkového společenství až na dobu po skončení manželství. Pokud toto přírůstkové společenství skončí smrtí manžela, stanoví §1371 odst. 1 BGB právo pozůstalého manžela na zvýšení dědického podílu o ¼.⁶⁰

Z výše uvedeného je celkem jasné, že smrt manžela za trvání SJM předpokládá jeho projednání a vypořádání v dědickém řízení. Jak ale bude celý proces probíhat, pokud smrt nastane v okamžiku, kdy manželství je již rozvedeno, ale SJM doposud nebylo vypořádáno? Dědické řízení nemůže skončit dříve, než se dospěje k vypořádání. Takové vypořádání

⁵⁹ DVOŘÁK, SPÁČIL: *Společné jmění manželů v teorii...*, s. 200.

⁶⁰ *Zugewinnausgleich im Todesfall* [online]. Recht finanzen.de, listopad 2013 [cit. 16. listopadu 2013]. Dostupné na < <http://www.recht-finanzen.de/contents/1136-zugewinnausgleich-im-todesfall>>.

probíhá mimo řízení o dědictví, ale je podmínkou pro rozhodnutí o dědictví. Bez vypořádání nemůže být zjištěn zůstavitelův majetek a dluhy a stanovena obvyklá cena dědictví. Lze se setkat i s názorem, který prosazuje postup dle § 175k odst. 3 OSŘ. Zmiňované ustanovení řeší sporná aktiva a pasiva. Soud se má omezit jen na zjištění takové spornosti a při určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty, se k těmto skutečnostem nepřihlíží. Postup dle tohoto ustanovení nepřipadá v úvahu. Účel normy směřuje k odstranění skutkového sporu mezi účastníky řízení, ne mezi účastníky a třetí osobou. Navíc tento soud není vůbec oprávněn otázku vypořádání řešit.⁶¹ S tímto názorem nemohu než souhlasit. Účelem dědického řízení má být pokud možno kompletní rozdělení pozůstalosti dle jasně stanovených pravidel. Proto se mi jeví jako další vhodný krok soudu v dědickém řízení postup dle § 109 OSŘ. Řízení by mělo být přerušeno, dokud nebude SJM řádně vypořádáno. Předně přichází v úvahu vypořádání dohodou mezi přeživším manželem a dědici. Okruh těchto dědiců je vždy zjistitelný z usnesení o projednání dědictví. Ještě předtím se dá okruhu dědiců dobrat z jejich vyjádření ke svému dědickému právu. Dědici ve smlouvě vystupují společně a nerozdílně jako nerozluční společníci. Problémem je, že smrtí bývalého manžela zanikla jeho právní subjektivita, proto nemůže být stranou této dohody a nemůže nabývat práv a povinností, taková dohoda by byla absolutně neplatná.⁶² „*Východiskem by mohla být formulace, podle níž by práva nenabýval zůstavitel, ale nerozlučné společenství jeho dědiců tak, aby se takto vypořádaný majetek následně stal předmětem dědictví.*“⁶³ Právý praktický spor nastává hlavně v okamžiku, kdy se předmětem dohody má stát nemovitost. Praxe katastrálních úřadů odmítá osobu, která pozbyla právní subjektivity, zapsat na list vlastnictví. Teoreticky se dají navrhnout tři řešení. První řešení vylučuje dohodu a je nutné se obrátit na soud. Druhý přístup považuje za nejlepší vyčkat skončení řízení o dědictví, právo na vypořádání zdědí konkrétní osoba, která pak uzavře dohodu o vypořádání SJM. Třetí, a dle mého názoru nejlogičtější, k věci nepřistupuje tolik formalisticky. Stranami smlouvy jsou bývalý manžel a nerozlučné společenství, které bude na list vlastnictví zapsáno prozatímně pod jménem zemřelého bývalého manžela. Tento zápis a jméno představuje jen identifikátor, který reprezentuje nerozlučné společenství dědiců.⁶⁴ Nebude-li možné dohodu uzavřít, pak přichází na řadu soudní vypořádání. Zde hraje rozhodující roli to, jestli byl podán návrh na vypořádání již za

⁶¹ KLIČKA, Ondřej. Vypořádání společného jmění manželů po rozvodu manželství a dědické řízení. *Ad notam*, 2006, č. 6, str. 176 – 178.

⁶² ŘÍHA, Martin. Nevypořádané společné jmění manželů a smrt jednoho z bývalých manželů. *Ad notam*, 2013, č. 4, s. 8 - 10.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

života obou manželů. Pokud bylo řízení zahájeno již dříve, věc se tím nijak výrazněji nekomplikuje. Soud pokračuje dle § 107 odst. 2 OSŘ s procesními nástupci zemřelého. Problém představuje situace, při které ani jeden z manželů návrh na vypořádání nepodal. V dřívější době soudy ve své rozhodovací praxi prosazovaly myšlenku, která vyplývala z vázanosti SJM na manželství. Soudy vycházely z toho, že manžel nemůže podat návrh na vypořádání SJM vůči třetí osobě.⁶⁵ V těchto případech je důležité si uvědomit, že právo na vypořádání je nárokem majetkového charakteru. Proto nevidím důvod, proč by se osoba nemohla domáhat svých práv před soudem. Domnívám se, že za těchto okolností by se mohlo jednat o *denegatio iustitiae* a rozpor s čl. 36 odst.1 Listiny základních práv a svobod. ZZŘS řadí v těchto případech právo na vypořádání do pozůstalostního jmění a mezi aktiva pozůstalosti.

3.3.4 Vypořádání v insolvenčním řízení

Prohlášením konkurzu dlužník ztrácí možnost disponovat se svým majetkem. Toto pravidlo se dotýká i smluv mezi manžely ohledně jejich majetkového společenství. Po dobu trvání účinku konkurzu jsou neplatné smlouvy o zúžení, rozšíření o výlučný majetek dlužníka, rozšíření o výlučné dluhy manžela dlužníka a také smlouvy o vypořádání SJM, včetně schváleného soudního smíru. Neplatnost takových dohod je absolutní.

Jak jsem již uvedla v předchozí kapitole, prohlášením konkurzu zaniká SJM. Protože IZ stanoví pro majetek dlužníka zvláštní režim, tak ani SJM nesmí být vypořádáno klasickým způsobem. Vypořádání probíhá v tzv. incidenčním sporu. Jedná se v podstatě o zvláštní řízení, které probíhá v rámci insolvenčního řízení. Mezi manžele vstupuje třetí subjekt, kterým je insolvenční správce. Ten nadále disponuje oprávněním uzavřít dohodu o vypořádání nebo navrhnout vypořádání u soudu. Insolvenční správce je subjekt, který v tomto vypořádání zastupuje a dbá zvýšené ochrany zájmů věřitelů.

IZ povoluje pouze dva ze tří způsobů vypořádání, ale značně je modifikuje. Třetí způsob vypořádání prostřednictvím domněnky vypořádání nepřipadá v úvahu. Pokud již před prohlášením konkurzu uplynula lhůta tří let od zániku SJM, může být i tak uzavřena dohoda o vypořádání nebo podán návrh na vypořádání soudu. Pokud již měly nastat účinky dle domněnky vypořádání, tak zůstanou zachovány jen v případě, že do 6 měsíců od prohlášení

⁶⁵ SPÁČIL, Jiří, DVOŘÁK, Jan. Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení. *Právní forum*, 2007, č. 7, s. 247 – 250.

konkurzu nebude jmění vypořádáno jiným způsobem.⁶⁶ Dohodu o vypořádání může uzavřít manžel dlužníka s insolvenčním správcem, nikoliv dlužník. Tato dohoda je platná dle obecných zásad, účinnost nastává až okamžikem schválení insolvenčním soudem. Soud dohodu neschválí v případě rozporu s právními předpisy, dále také v případě nesouhlasu věřitelského výboru. Věřitelský výbor tedy představuje další subjekt, který může ovlivnit dohodu. Tím dochází ke značnému zásahu do práv manžela. Pokud je dohoda schválena, má účinky pravomocného rozsudku. Proti schválení se nelze odvolat, ale proti neschválení se mohou odvolat jen účastníci dohody. Do tohoto věřitelské orgány zasahovat nemohou. Druhý způsob vypořádání představuje vypořádání soudem. Návrh je místo dlužníka oprávněn podat jen insolvenční správce. Pokud již soudní řízení o vypořádání probíhá, insolvenční správce se stává účastníkem. V případě, že manžel dlužníka bude mít vůči dlužníkovi pohledávku vzniklou z vypořádání po prohlášení konkurzu, považuje se tato pohledávka za přihlášenou.

Dle § 205 odst. 3 IZ náleží majetek v SJM do majetkové podstaty. Po vypořádání může být dlužník uspokojen z majetku, který v rámci vypořádání připadl pouze dlužníkovi. Zákon z tohoto pravidla zná výjimku. SJM se zahrne do majetkové podstaty a věřitel může být uspokojen z celého SJM tehdy, nelze-li provést vypořádání z důvodu, že závazky dlužníka jsou vyšší než celá hodnota SJM. Další výjimku tvoří majetek, který byl použit k podnikání se souhlasem druhého manžela v souladu s § 146 OZ. Dle současné dikce zmiňovaného ustanovení je třeba souhlasu manžela k použití každého majetku, přičemž nerozhoduje hodnota věci. Tímto je poskytnuta ochrana manželovi, protože podnikání s sebou nese jistou míru rizika a má-li být do tohoto rizika vtažena hodnota ze SJM, musí s tím druhý manžel souhlasit. Tímto souhlasem na sebe bere nebezpečí možnosti zpeněžení tohoto majetku jako součásti majetkové podstaty v insolvenčním řízení. NOZ vyžaduje souhlas druhého manžela jen u věcí, jejíž hodnota přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů. Z toho vyplývá, že použití věci bagatelní hodnoty je považováno za běžnou správu.

3.4 Domněnka vypořádání

Domněnka vypořádání představuje poslední a podpůrný způsob vypořádání. Zákonodárce na první místo staví činnost bývalých manželů, ať už se jedná o dohodu nebo návrh na vypořádání u soudu. Až když manželé tyto způsoby nevyužijí a budou naprosto

⁶⁶ DVOŘÁK, SPÁČIL: *Společné jmění manželů v teorii...*, s. 255 – 256.

nečinní, pak přichází v úvahu vypořádání ex lege. Manželé musejí projevit svou činnost ve lhůtě tří let.

Tento třetí způsob vypořádání byl do OZ včleněn až novelou z roku 1982. Stav bez domněnky byl neudržitelný a nebyl v souladu se zásadou právní jistoty. Domněnka vypořádání spočívá v tom, že po marném uplynutí tříleté lhůty platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze SJM pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. V podstatě si bývalý manžel věc přisvojí a využívá ji jako by byla v jeho výlučném vlastnictví. V případě, že by takto nebyly rozděleny všechny movité věci, pak o ostatních movitých věcech a o všech nemovitostech vznikne podílové spoluvlastnictví se stejnými podíly. Zákon dále řeší otázku ostatních společných majetkových práv, pohledávek a závazků. Ty jsou oběma manželům společné a ze závazků jsou manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně. NOZ nemění podstatu domněnky, jen v souvislosti s koncepční změnou pojetí věci v právním smyslu, mění terminologii a v souvislosti s tímto ustanovením označuje první skupinu jako hmotné věci movité, druhou skupinu jako ostatní hmotné věci movité a nemovité a do poslední skupiny nehmotných věcí řadí majetková práva, pohledávky a dluhy.

V souvislosti s tříletou lhůtou dochází k častým teoretickým sporům, které byly vyřešeny v rámci rozhodovací praxe soudů. I přesto, ohledně těchto otázek, v doktríně nepanuje jednotný názor. V praxi se často objevovaly případy, ve kterých došlo k podání návrhu na vypořádání těsně před uplynutím tříleté lhůty. V návrhu byla vymezena jen část jmění a nebyla tam zahrnuta nemovitost. Strana žalovaná se nestihla k návrhu vyjádřit a rozšířit předmět řízení o danou nemovitost před uplynutím lhůty. Tento případ se dostal až k Nejvyššímu soudu, který zcela formalisticky popřel možnost rozšířit předmět řízení o nemovitost po uplynutí lhůty tří let a nemovitost má být dle domněnky nadále v podílovém spoluvlastnictví bývalých manželů.⁶⁷ Názor NS nesdílí část právnické veřejnosti s odkazem na dikci zákona, která výslovně říká, že domněnka vypořádání nastane až v okamžiku, kdy nebyl ve lhůtě podán návrh soudu. Byl-li ve lhůtě podán návrh na vypořádání, byť neúplný, nemůže po dobu trvání řízení nastat domněnka vypořádání. Manželé mohou před soudem rozšiřovat předmět řízení. Domněnka nastane až po pravomocném rozhodnutí ohledně majetku, který nebyl zahrnut jako předmět řízení.⁶⁸ Já se se svým názorem také řadím k opozici. Myslím si, že postup, který prosadil NS ve svém rozhodnutí, neodpovídá zásadám

⁶⁷ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. srpna 2005, sp.zn. 22 Cdo 2679/2004

⁶⁸ HAŠEK, Josef, KAZDA, Petr. Nevyvratitelná právní domněnka vypořádání BSM. *Bulletin Advokacie*, 2006, č. 5, s. 35 - 36.

moderního právního státu. Docházelo by ke snadnému a vychytralému obcházení vypořádání. Nemyslím si, že takový postup by byl úmyslem zákonodárce. Ačkoliv je náš právní řád založen na myšlence, že každý má dbát svých práv, tak je také založen na úctě k svobodě člověka a principu právní jistoty. Pokud je již jen velmi blízko uplynutí lhůty, dá se předpokládat, že osoba je srozuměna s tím, že veškerý majetek se bude dělit na základě domněnky, proto jeho svoboda spočívá také v tom návrh na soudní vypořádání nepodat. Pokud jej podá druhá strana a žalovaný by neměl možnost rozšířit předmět řízení, docházelo by k podstatnému zásahu do jeho vlastnického práva. V mém názoru mě utvrzují i některá rozhodnutí NS SR. V jednom rozhodnutí dovedl, že ke zpětvzetí návrhu na vypořádání je třeba souhlasu druhé strany. Je tedy nelogické, kdyby se druhá strana mohla vyjádřit pouze ke konci řízení, ale na začátku řízení, při vymezení předmětu, na ni nebyl brán zřetel.⁶⁹ Dále NS SR rozhodl, že dohoda i návrh mají za následek přerušení lhůty a ex lege vypořádání nenastane, protože manžel projevil dostatečně vůli směřující k vyloučení účinků.⁷⁰ Bohužel judikatura NS již několikrát, a to i v poměrně nedávné době, potvrdila svůj dřívější postoj.⁷¹

Další praktický konflikt v souvislosti s tříletou lhůtou spočíval v rozdílných názorech na možnost uzavření mimosoudní dohody o vypořádání v momentě, kdy bylo zahájeno řízení, avšak uplynula lhůta 3 let. Začátky tohoto sporu se zdály být rozpačité. Změna nastala v souvislosti s nálezy ÚS o zásahu státu do autonomní sféry jednotlivce⁷² a také o platnosti a neplatnosti smluv, který prosazuje myšlenku, že se má prioritně hledět na smlouvu jako na platnou, protože tento výklad je v zájmu smluvní svobody. V nálezu je výslovně stanoveno, že dochází k porušení ústavně zaručených práv, pokud soud „*formalistickým výkladem norem podústavního práva odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat.*“⁷³ V souvislosti s tímto nálezem ÚS dospěla teorie i praxe k závěru, že domněnka vypořádání je stanovena ne proto, aby sankcionovala manžele, ale aby nastolila pořádek v případě nečinnosti. Právní norma nesmí být vykládána formalisticky a návrh na vypořádání u soudu představuje jakýsi zachovávací úkon.⁷⁴ Stejného závěru se dobral Nejvyšší soud ve svém rozsudku.⁷⁵

⁶⁹ usnesení Nejvyššího soudu Slovenské republiky z 29. května 2009, sp. zn. 2 Cdo 52/2008

⁷⁰ rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze 17. října 2007, sp. zn. 8 Sž 10/2007

⁷¹ usnesení Nejvyššího soudu z 25. září 2012, sp. zn. 22 Cdo 2742/2012

⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2004, sp. zn. I ÚS 546/03, který výslovně stanoví, že „*stát zasahuje pouze v případech, které jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem, a kdy je takový zásah proporcionální (přiměřený) s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo.*“

⁷³ nález Ústavního soudu ze dne 14. dubna 2005, sp. zn. I.ÚS 625/03

⁷⁴ VAŠÍČEK, Milan, CHOBOLA, Tomáš. Nad povahou lhůty pro vypořádání SJM dohodou podle § 150 ObčZ: Skutečně na to mají bývalí manželé pouze tři roky? *Právní rozhledy*, 2002, č. 9, str. 441 – 444.

Na druhou stranu je praxe⁷⁶ celkem jednotná v názoru, že pro vyloučení domněnky vypořádání je třeba, aby nastaly věcně právní účinky dohody. Musí být tedy proveden zápis do příslušného veřejného seznamu. Nejčastěji se bude jednat o katastr nemovitostí a vzhledem k tomu, že je katastr nemovitostí ovládán zásadou intabulační a účinky nastávají ke dni podání návrhu, tak je nutné, aby v tříleté lhůtě byl podán návrh na vklad. Pokud bude uzavřena dohoda a návrh na vklad podán nebude, platí, že manželé jsou podílovými spoluvlastníky předmětné nemovitosti.⁷⁷ V těchto případech tedy nedojde k uplatnění zásady vázanosti projevy vůle, kterou dovodil ÚS ve svých četných rozhodnutích.⁷⁸ V tomto rozhodnutí ÚS dovozuje, že návrh na vklad je časově neomezený právní úkon a zároveň rozlišuje obligační a věcněprávní následky. Tato zásada je v tomto případě překonána zásadou právní jistoty a důvěry v zápis do veřejného seznamu.

⁷⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. března 2011, sp. zn. 31 Cdo 1038/2009.

⁷⁶ rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 5. března 1997, sp.zn. 35 Ca 52/96

⁷⁷ FIALA, Josef. K rozdílu mezi vypořádáním společného jmění manželů a uzavřením dohody o vypořádání. *Právní rozhledy*, 1999, č. 2, str. 79 – 81.

⁷⁸ nález Ústavního soudu ze dne 7. října 1996, sp. zn. IV. ÚS 201/96

4 Zásady vypořádání

4.1 Zásada rovnosti

Zákon v § 149 odst. 2 a 3 OZ stanoví zásady vypořádání. Ty jsou směrodatné především při soudním vypořádání SJM. Pokud se manželé na rozdělení jmění dohodnou, mohou samozřejmě tyto zásady také zohlednit, ale nejsou k tomu povinni. Zákon nechává na jejich uvážení, zda a jak se vyrovnají. Pokud se manželé nedohodnou, ani nepodají ve stanovené lhůtě návrh soudu, pak nastupuje domněnka vypořádání, která je k těmto způsobům subsidiární a má svá specifická kritéria pro rozdělení. V otázkách zásad vypořádání nedojde v souvislosti s rekonstrukcí k žádným významným změnám.

Po celou dobu manželství se vztahy mezi manžely řídí § 18 ZoR, který stanoví rovnost manželů v právech a povinnostech. Existuje-li tato rovnost za trvání manželství, není jediný důvod, proč by neměla být zachována při vypořádání. Primárně se vychází z toho, že podíly manželů na majetku patřícím do SJM jsou stejné. Podobně jsou řešeny i závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství, ty jsou manželé povinni splnit rovným dílem. Rovnost je hlavní zásadou, ale jak je to zvykem, existuje z ní spousta výjimek. Ty mohou být přímo v zákoně nebo vyplývají z rozhodnutí soudů. Judikatura představuje v tomto ohledu nevyčerpatelný zdroj, protože se jedná o okolnosti velmi individuální, které musí být zkoumány případ od případu.

Soud může rozhodovat o disparitě na návrh účastníka řízení, ale tato úvaha může vycházet i z jeho vlastních zjištění. Pokud jde o projevy nerovnosti, tak ty mohou z rozhodnutí vyplynout různým způsobem. Především může být větší podíl stanoven zlomkem nebo procentem nebo některému z manželů může být přikázána určitá věc, jejíž hodnota není druhému nijak kompenzována. Není vyloučena ani situace, kdy některému bude přikázán dluh a druhému nebude uložena povinnost k úhradě poloviny.⁷⁹

4.2 Zápočty

Další v zákoně výslovně řešenou otázkou v souvislosti s vypořádáním je problematika tzv. zápočtů. V průběhu manželství mají manželé zákonem uloženou povinnost vzájemně si pomáhat a v běžném manželském životě je zcela logické, že majetkové otázky jdou stranou a

⁷⁹ KRÁLÍK, Michal. Judikatura NS: Parita a disparita podílů při vypořádání SJM(BSM). *Soudní rozhledy*, 2012, č. 11 – 12, s. 383 – 390.

manželé se snaží si vyjít vstříc. V obvyklém styku často manželé nerozlišují mezi výlučným a společným majetkem a řídí se heslem „co je moje, je i tvoje“. Tyto záležitosti by se daly nazvat jako latentní, protože každé společné jmění jednou zanikne a řešení těchto věcí se stane aktuální.

Východiskem pro vypořádání je již výše uváděná rovnost podílů obou manželů, která může být případně modifikována zápočty. OZ k tomu v § 149 odst. 2 uvádí, že „*každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek.*“ Zákon cíleně chrání více společné jmění, protože z jeho dikce jasně vyplývá, že pokud bylo něco ze společného vynaloženo na výlučný majetek, musí to být nahrazeno. V tomto případě se jedná o obligatorní zápočet. Naproti tomu druhou kategorií zápočtů tvoří to, co bylo z výlučného majetku vynaloženo na společné jmění. Tady zákon dává svobodu manželovi, zda se tohoto bude domáhat. Tuto množinu zápočtů lze nazvat jako fakultativní nebo na žádost.

Zápočty přinášejí i několik sporných situací a jsou častým předmětem rozhodovací praxe soudů. Předně je třeba vyřešit otázku, co všechno lze považovat za investici do společného jmění. Ze ZoR vyplývá povinnost pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. Toho se manželé snaží dosáhnout společnými silami a každý manžel v rámci svých možností. Za trvání manželství se jedná o samozřejmost. Po zániku manželství pak dochází k situacím, kdy si manželé chtějí započíst např. svou práci vykonanou na společném obydlí. Tato práce představuje hraniční skupinu, při které se jednou dá uvažovat o investici a jindy se jedná o obyčejnou společenskou úsluhu. Obecně je třeba k výkonům přistupovat velmi obezřetně, protože pokud by to manželé dovedli ad absurdum, což konečně při zániku manželství není nic neobvyklého, mohli by požadovat započtení za vaření, praní, mytí nádobí, přišroubování poličky a dalších každodenních činností. Ani nejvyšší instance nemají v těchto investicích zcela jasno. NS ve svých četných rozhodnutích prosazuje myšlenku, že manželství je společenství, ve kterém si musí manželé pomáhat a takovou pomocí tedy bezesporu je i pomoc druhého manžela při rekonstrukci domu, který je ve výlučném vlastnictví druhého manžela a to zejména tehdy, pokud slouží tento dům k uspokojování bytových potřeb rodiny. NS práci jednoho manžela při rekonstrukci nepovažuje za investici.⁸⁰ ÚS podotýká, že § 318 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce (dále

⁸⁰ KAVALÍR, Jakub. Povinnost manželů vzájemně si pomáhat ve vztahu k přípustnosti úplaty za práci mezi manžely či k vypořádání SJM. *Právo a rodina*, 2013, č. 5, s. 6 - 11.

jen ZP), stanoví zákaz základního pracovněprávního vztahu mezi manžely a partnery, ale v žádném případě mezi nimi nevylučuje možnost vzniku jiného úplatného závazkověprávního vztahu. Tento zákaz nevyplývá ani z § 18 ZoR. ÚS dále dovodil, že povinnost vzájemně si pomáhat neznamená automaticky i nevyhnutelnou povinnost jednoho manžela svými pracovními výkony, bez práva na odměnu či náhradu, udržovat a rozmnožovat výlučný majetek druhého manžela.⁸¹ Hlavní přínos tohoto rozhodnutí spočívá v tom, že ÚS stanovil měřítko, podle kterého se má rozlišovat, jestli se jedná o závazkový vztah nebo společenskou úsluhu. *„Kritériem pro rozhodnutí soudů, zda se mezi manžely již nejedná o tzv. společenskou úsluhu, může být hledisko, zda manžel práce, které na výlučném majetku druhého manžela provedl, vykonává i za účelem výdělků a obživy, anebo by je v tomto režimu mohl provádět, a práce provedl v důvěře, že jejich výsledky bude také užívat (anebo se podílet na příjmech z užitku takového majetku). Nelze totiž ztrácet ze zřetele úvahu, proč by měl mít manžel-vlastník (výlučného majetku) při udržování či rozmnožování svého majetku pomocí svého manžela jiné faktické a právní postavení, než kdyby tak činil prostřednictvím třetích osob.“*⁸² Dalším důležitým hlediskem je hodnota provedené práce, soud v daném rozhodnutí dovodil, že hodnota práce ve výši 10 000 Kč ročně je tak malá, že se jedná o společenskou úsluhu.

V souvislosti se zápočty je třeba se také zabývat problematikou snížení nebo zvýšení hodnoty věci, která byla získána nebo zhodnocena vnosem. K tomu se vyjádřil Nejvyšší soud již dříve ve svém stanovisku, kde dovodil následující zásady:

1. Pokud se do okamžiku rozhodného pro vypořádání hodnota věci snížila, náhrada toho co bylo vynaloženo z výlučného majetku na věc v SJM, se podle toho poměrně sníží.
2. Pokud se do okamžiku rozhodného pro vypořádání hodnota věci zvýšila, k takovému zhodnocení pak nebude přihlíženo. Toto stanovisko dle mého názoru neúměrně zvýhodňuje společné jmění oproti výlučnému vlastnictví.⁸³

Pravidla zápočtů se stala součástí ustálené judikatury soudů, ovšem teorie volala po tom, aby byla modifikována a vtělena do zákonné formy. Tyto požadavky byly zákonodárcem vyslyšeny a pravidla se stala součástí zákonného textu v § 742 odst. 2 NOZ. Zákon výslovně stanoví, že *„hodnota toho co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává, zvýšená nebo snižená podle*

⁸¹ náleží Ústavního soudu z 12. července 2011, sp. zn. II ÚS 231/10

⁸² Tamtéž.

⁸³ stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3. února 1972, sp. zn. Cpj 86/71

toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na níž byl náklad vynaložen.“ Nové ustanovení se tedy týká zhodnocení a znehodnocení konkrétní věci.⁸⁴

Další důležitá otázka se týká postupu započtení vnosu do SJM, která byla řešena v poměrně nedávné době rozsudkem NS. Soud došel k závěru, že pohledávka nesměruje vůči druhému z manželů, ale vůči celé mase společného jmění, jehož skutečná hodnota je nižší o výši vnosu. Proto se vnos neodečítá od toho, co má jeden manžel dát druhému, ale je nutné odečíst vnos od celkové hodnoty majetku v SJM, následně vydělit dvěma a poté přičíst částku rovnající se vnosu k podílu manžela.⁸⁵

4.3 Zohlednění potřeb nezletilých dětí

Jak stanoví ZoR, jedním z hlavních účelů manželství je řádná výchova dětí. V okamžiku rozpadu manželství jsou vztahy v rodině zpravidla tak narušeny, že výchovu a uspokojování potřeb dítěte mohou manželé jen stěží realizovat společně. Proto potřeby nezletilého dítěte jsou pro soud směřodonné a nemohou být ignorovány. Jak uvádí NS ve svém nedávném rozhodnutí, potřeby nezletilého dítěte mohou ovlivnit nejen to, komu připadne do vlastnictví určitý movitý a nemovitý majetek, ale především mohou vést k celkové disparitě podílů a to i snížením částky, kterou je povinen manžel druhému manželovi zaplatit na vyrovnání.⁸⁶ Pokud bude předmětem vypořádání nemovitost, ve které rodina žila a je přizpůsobená potřebám nezletilých dětí, např. dětským nábytkem dělaným na míru, zařízeními zvyšující bezpečnost, jako je ochranná branka na schodišti, nachází se tam pískoviště, dětský koutek, rozhodující může být i lokace na poklidném místě nebo blízko vzdělávacích zařízení aj., pak je v souladu s požadavkem dobrých mravů, pokud soud přikáže nemovitost do vlastnictví osoby, které bylo dítě svěřeno do péče a zároveň tomuto manželovi přikáže zaplatit vyrovnání, které dle okolností nemusí být tak vysoké, aby se dosáhlo rovnosti podílů. Důvod je jednoduchý, hlavní je zájem dítěte. Nerovnost podílů nesmí být brána jako automatický následek svření nezletilého dítěte do péče jednoho z rodičů. Soud musí pečlivě zkoumat jednotlivé případy, přitom se musí zaobírat tím, zda věc svěří manželovi, který má děti v péči a jestli mu z tohoto důvodu zvýší podíl. U toho musí zohlednit povahu, určení,

⁸⁴ DVORÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Manželské majetkové právo podle NOZ. *Rekodifikace a praxe*, 2012, roč. 0, č. 1, s. 16-18.

⁸⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. července 2012, sp.zn. 22 Cdo 4072/2010

⁸⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2011, sp. zn. 22 Cdo 3272/2010

upotřebitelnost a trvanlivost dané věci. Rozhodující může být úvaha o tom, zda věc může používat jen nezletilý nebo slouží i potřebám rodiče a tento rodič může věc používat, i když dítě odroste. Pokud se bude jednat o nemovitost, pak je jasné, že ta slouží uspokojování bytových potřeb nejen nezletilého, ale i druhého manžela, který ji může a zpravidla bude užívat, když dítě vyrostе a odstěhuje se. Zde se tedy musí přistupovat k aplikaci disparity velmi obezřetně. Druhým hraničním případem je dětský kočár, odrážedlo, dětské kolo a jiné věci, které slouží výlučně k uspokojování potřeb nezletilého. Bylo by velmi znevýhodňující, kdyby rodič nemohl sám věc upotřebit a navíc by měl druhého manžela za tuto věc vyplatit. V neposlední řadě musí být zohledněn i fakt, že rodiči bylo do péče přikázáno více nezletilých dětí, popřípadě dítě handicapované a poskytováním výživného nelze tyto jeho zvýšené potřeby zajistit.⁸⁷

4.4 Zásluhy a péče o rodinu

Při vypořádání musí soud vzít v potaz i mnoho okolností týkajících se dob minulých. Zákon uvádí jako další hlediska rozhodná pro vypořádání to, jak se kdo staral o rodinu a jak se zasloužil o nabytí a udržení SJM, kdy se při určení míry přičinění musí vzít zřetel k péči o děti a společnou domácnost. Takto konstruované ustanovení se snaží setřít rozdíl mezi zásluhami spočívající ve výdělečné činnosti a zásluhami osoby, která zabezpečuje chod domácnosti a výchovu dětí. Osobou v domácnosti nemusí být pouze žena. Na mateřské, popř. i později, může zůstat v domácnosti i manžel. Ovšem častější a zaběhnutější model je výdělečně činný manžel a manželka na mateřské, popř. v domácnosti. Tento model vychází z postavení ženy ve společnosti, ačkoliv se již dlouhá léta snaží právní předpisy zrovnoprávnit postavení ženy v pracovním procesu, stále tato rovnoprávnost zůstává limitována biologickými dispozicemi ženy.

Péče o rodinu může být realizována různými způsoby. V případech zcela zřejmé nerovnoměrnosti může soud stanovit rozdílné podíly při vypořádání. NS ve svých rozhodnutích dovozuje, že ne každý nepoměr vede k disparitě. Pokud se oba manželé zasloužili o rozmnožování a udržování SJM a podíleli se na péči o rodinu, nedojde ke zjevnému nepoměru ani tehdy, když se manžel zasloužil více např. vyšším příjmem, výdělečnou činností spočívající v zemědělství, vymýšlením podnikatelských aktivit, těžší

⁸⁷ KAVALÍR, Jakub. Hledisko péče o rodinu a potřeb nezletilých dětí a odklon od rovnosti podílů při vypořádání SJM. *Právo a rodina*, 2013, č. 5, s. 1 - 7.

prací a odstupným z uranových dolů. Manželka se v rámci svých možností také zasloužila dostatečně, protože mu pomáhala, vedla účetnictví a zastupovala v době nepřítomnosti.⁸⁸ Na druhé straně existují případy, kdy si manželé v důsledku zaměstnání jednoho z manželů žijí zřejmě nad poměry, tento manžel musí vynaložit zvýšené úsilí k tomu, aby se stal jedním z nejlepších tenistů své doby a manželka je v domácnosti, pečuje o děti a manžela psychicky podporuje. Za těchto okolností soud smí stanovit rozdílné podíly. Oba manželé to v těchto případech nemají jednoduché, ale je třeba vzít ohled na výjimečnost, cílevědomost a píli těchto osob.⁸⁹

4.5 Domácí násilí a jiné příčiny rozvratu manželství

Soud se může odchýlit od zásady rovnosti především v souvislosti se skutečnostmi, které mohly mít negativní vliv na hospodaření rodiny a péči o rodinu. Tyto negativní skutečnosti mohou vyvážit nerovnoměrné zásluhy o nabytí a udržení SJM. Zákon nestanoví závazně, jak má soud rozhodnout, ale dává mu prostor pro úvahu prostřednictvím směrnic, které má přizpůsobit okolnostem konkrétního případu tak, aby bylo dosaženo spravedlivého vypořádání. Úvahy soudu musí být řádně vysvětleny v odůvodnění rozhodnutí. Zohlednění péče o rodinu v pozitivním smyslu je samozřejmostí, v důsledku výše řečeného by soud měl se stejnou pečlivostí zkoumat i nedostatek této péče. Typicky jde o fenomén domácího násilí. Domácí násilí spočívá v činu protiprávním a neomluvitelném, který nemůže být při vypořádání opomíjen. Fyzické násilí jednoho z manželů proti členům bližší rodiny je chápáno jako nežádoucí a jako protiklad péče o rodinu, jeho zohlednění při vypořádání SJM je tedy naprosto v souladu s dobrými mravy. Přitom není důležité, zda mělo přímý dopad na společný majetek.⁹⁰

Zákon staví naroveň dvě hlediska, péči o rodinu a zásluhy o nabytí a udržení SJM. Soudy ve svém rozhodování vycházejí z toho, že pokud si jsou tyto dvě pozitivní konání rovna, pak jistě nedostatek péče o rodinu, spočívající v domácím násilí, může převážit nad pozitivními zásluhami při nabývání a udržování SJM a tímto vést k disparitě. Domácí násilí je upraveno např. v § 76b OSŘ, kde jsou stanoveny opatření na ochranu osoby ohrožené. Pokud bylo páčáno domácí násilí před účinností těchto zákonů, nemá tato skutečnost vliv na

⁸⁸ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2008, sp. zn. 22 Cdo 3174/2007

⁸⁹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99

⁹⁰ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2012, sp. zn. 22 Cdo 1137/2012

možnost zohlednění a stanovení nerovnosti podílů. Rozhodující je fakt, že domácí násilí bylo páčáno, jedná se o skutečnost, která je v rozporu s dobrými mravy a soud jej nemůže ignorovat i tehdy, pokud nebyla žádná právní úprava domácího násilí.⁹¹

Stejně následky jako domácí násilí a opuštění rodiny, může mít i dlouhodobý výkon trestu odnětí svobody. Tyto skutečnosti představují negaci péče o rodinu a záleží na konkrétních okolnostech. Pokud osoba, která je ve výkonu trestu poskytuje své rodině a dětem tak nízkou částku, která se nedá považovat za příspěvek na domácnost a rozhodně nestačí pro krytí alespoň nejzákladnějších potřeb rodiny, tak se nejedná o udržovací příspěvek, ale o poskytování povinné výživy dětem v nezbytném rozsahu. V rozhodovaném případě šlo přibližně o částku 3 000 Kč měsíčně placenou po dobu pěti let, zatímco si manžel vykonával trest odnětí svobody v italském vězení. NS rozhodl, že v takovém případě je disparita možná. Tento příspěvek nelze považovat za příspěvek na členství v bytovém družstvu, ale jedná se o výživu dětem. Proto výkon trestu představuje v tomto případě stejné následky, jako opuštění rodiny bez placení jakýchkoliv dalších příspěvků na domácnost.⁹²

Pokud jde o příčiny rozvratu manželství, tyto bez dalšího nejsou pro nerovnost podílů relevantní, pokud neměly přímý vliv na hospodaření se SJM nebo péči o rodinu.⁹³ Nelze každým negativním jednáním modifikovat zásadu rovnosti podílů. Až v případě, že jednání dosahuje určitého stupně škodlivosti a zasahuje výrazněji do SJM nebo do sféry péče o rodinu, pak soud musí tato jednání vzít v potaz při vypořádání. V případě alkoholismu tedy nestačí, že je příčinou rozvratu manželství, ale soud musí dojít k závěru, že z tohoto důvodu si manžel počínal krajně nezodpovědně v souvislosti s hospodařením SJM, marnotratně a nepečoval o rodinu.⁹⁴ Mezi další skutečnosti mohou patřit např. gamblerství nebo požívání návykových látek, u těchto okolností je rozhodující utrácení částky přesahující obvyklé utrácení peněz za gamblerství, návykové látky a jiné. Dále může vést k nerovnosti mimomanželský vztah nebo fakt, že jeden z manželů nepracoval nebo se práci vyhýbá. Tady je zajímavá otázka, kdy lze uvažovat o zneužívání sociálních dávek a parazitování na partnerovi, a kdy se jedná o objektivní nemožnost sehnat práci. Na toto nemá judikatura zatím ustálený názor. Jisté je, že všechny tyto skutečnosti musí být prozkoumány v každém případě zvlášť. Jejich existence neznamená bez dalšího disparitu podílů.⁹⁵

⁹¹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2012, sp. zn. 22 Cdo 1137/2012

⁹² rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. ledna 2013, sp. zn. 22 Cdo 3976/2011

⁹³ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2011, sp. zn. 22 Cdo 3110/2010

⁹⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. března 2012, sp. zn. 22 Cdo 3637/2010

⁹⁵ KRÁLÍK, Michal. Judikatura NS: Parita a disparita podílů při vypořádání SJM(BSM). *Soudní rozhledy*, 2012, č. 11 – 12, s. 383 – 390.

4.6 Další okolnosti vedoucí k disparitě

Ustanovení OZ dává soudům v otázce rovnosti prostor pro úvahu, který soudy často využívají, proto jsou rozhodnutí v otázkách disparity podílů při vypořádání také častým předmětem řízení u NS.

Soud se může zabývat otázkou, jaký vliv mělo na hospodaření manželů např. lehkomyšlné přebírání závazků jedním manželem, úmyslné nebo nedbalostní jednání, které vedlo k zániku nebo zničení věci v SJM a způsobení škody jedním manželem při užívání výlučného majetku, která musela být za trvání SJM nahrazena. Dále placení výživného na dítě z dřívějšího vztahu, částky vynaložené na pojištění manžela a na věci osobní potřeby a mnohé jiné. NS při těchto úvahách vychází z toho, že v těchto případech nemůže dojít k započtení, protože např. placení výživného nelze považovat za náklad vynaložený na výlučný majetek, proto mají být všechny tyto platby při vypořádání soudem zohledněny. I u těchto skupin platí to, co bylo řečeno v předchozí kapitole. Je tedy vždy nutno přihlídnout k okolnostem konkrétního případu.⁹⁶

⁹⁶ Tamtéž.

5 Problematické předměty vypořádání

5.1 Obchodní podíl

Poměrně dlouhou dobu obchodní podíl nepatřil do BSM. Ani poté co byla zásadně změněna koncepce majetkového společenství, nebyla situace týkající se obchodního podílu zcela jasná. Definitivně tento spor rozhodl NS ve svých rozhodnutích. S obchodním podílem je dle NS spjata majetková hodnota, která může být na základě § 118 OZ, jakožto jiná majetková hodnota, předmětem občanskoprávních vztahů. Pokud jeden z manželů za trvání manželství z prostředků náležejících do SJM nabude obchodní podíl, stane se hodnota tohoto obchodního podílu součástí SJM. Co je ale podstatné, § 143 odst. 2 OZ stanoví, že tato skutečnost nezakládá účast druhého manžela na obchodní společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytového družstva. Dle NS toto ustanovení odděluje právní postavení manžela, jenž se stal společníkem obchodní společnosti, od právního postavení druhého manžela. Pouze osoba, která je společníkem v pravém slova smyslu, může mít práva a povinnost vyplývající pro něj ze zákona nebo ze společenské smlouvy. Dochází tak k oddělení práv a povinností společníka od hodnoty obchodního podílu. Tato hodnota patří do SJM, manžel společník je omezen v dispozici s ním, protože stejně náleží i druhému manželovi.⁹⁷ Tento přístup je naprosto správný, není žádný důvod, aby taková majetková hodnota zůstala mimo SJM a na druhou stranu si myslím, že nelze nabytím do SJM zakládat práva a povinnosti společníka obchodní společnosti. Nic na tom nemění ani skutečnost, že k převodu podílu je třeba souhlasu druhého manžela, jinak se jedná o relativně neplatný úkon. Toto právo souhlasu není vázáno na manžela jako společníka, ale na manžela jako vlastníka majetkové hodnoty. NOZ výslovně v § 709 odst. 3 stanoví náležitost podílu do SJM. S výjimkou případů, kdy by došlo k založení výlučného vlastnictví manžela. Např. pokud manžel nabude obchodní podíl za majetek náležejícího do jeho výlučného vlastnictví, pak i obchodní podíl patří do výlučného vlastnictví. Pokud ovšem za trvání manželství nabude manžel obchodní podíl za svou mzdu, která náleží do SJM, pak i obchodní podíl náleží do SJM. Jak se ovšem ukázalo v poslední době, NOZ ve spojení s ZOK vnáší do problematiky obchodního podílu více zmatku, než bylo doposud. Část právnické veřejnosti se domnívá, že dojde ke sjednocení osoby společníka a vlastníka majetkové hodnoty. Tyto názory se opírají především o znění § 32 odst. 4 ZOK ve spojení s § 712 NOZ. Ustanovení NOZ stanoví, že se na SJM použijí

⁹⁷ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. července 2004, sp.zn. 22 Cdo 700/2004

obdobně ustanovení o společnosti a spoluvlastnictví a ZOK říká, že je-li obchodní podíl ve spoluvlastnictví, jsou osoby společným společníkem. Přičemž autor myšlenky vychází z toho, že společné jmění je zvláštním druhem spoluvlastnictví. Dalším argumentem má být znění § 32 odst. 5 ZOK, který manžele označuje za spoluvlastníky a § 715 odst. 1 a 2 NOZ, na jehož základě bude nutné vyžádat souhlas manžela k použití prostředků pro nabytí podílu v obchodní společnosti nebo družstvu.⁹⁸ Já s tímto názorem musím nesouhlasit. Domnívám se, že společné jmění již dávno není druhou formou spoluvlastnictví. To bylo popřeno i tím, že bylo zařazeno do ustanovení rodinného práva, kde plynule navazuje na osobní práva a povinnosti manželů. Jedná se o zcela svébytný institut, na který se dle výslovného znění použijí pouze obdobně ustanovení i o spoluvlastnictví a nemyslím si, že účelem bylo prolomit dosavadní pojetí této problematiky, protože by se celá úprava obchodních společností zbytečně komplikovala. V mém názoru mě utvrzuje i celá řada dalších teoretiků, kteří s výše uvedeným sjednocením vlastníka majetkové hodnoty a společníka nesouhlasí.⁹⁹ Jak se k tomuto postaví praxe a především NS, ukáže až čas.

Při vypořádání obchodního podílu se postupuje tak, že obchodní podíl je přikázán manželovi, který je společníkem obchodní společnosti a teprve tímto okamžikem se stává též výlučným vlastníkem obchodního podílu, dále s ním může samostatně nakládat.¹⁰⁰ Hodnota tohoto podílu musí být vypořádána. Problém nastává v tom, jak ocenit takovou majetkovou hodnotu jakou je obchodní podíl. Občanský zákoník neodkazuje na zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a tento zákon má být použit pouze při oceňování majetku a služeb pro účely stanovené zvláštními právními předpisy. I přesto bývá často tento předpis použit při ocenění znalcem. Dle tohoto zákona se obchodní podíl ocení podílem na čistém obchodním jmění v účetní hodnotě podle jeho stavu ke dni ocenění. Toto ocenění není na místě a má jít o cenu obvyklou, tedy cenu, kterou by manžel získal při smluvním převodu obchodního podílu.¹⁰¹

Slovenská doktrína, stejně jako česká, dlouho odmítala obchodní podíl jako předmět SJM. Nakonec NS SR dovedl, že obchodní podíl představuje hodnotu, která se vypořádává a vychází se z obvyklé ceny tohoto podílu.¹⁰² CC řeší problematiku obchodního podílu obdobně

⁹⁸ ČECH, Petr. Činí rekodifikace z obou manželů společníky? *Právní rádce*, 2013, č. 10, s. 26 – 27.

⁹⁹ BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vydání. Olomouc:ANAG, 2013, s. 115.

¹⁰⁰ KRÁLÍK, Michal. Judikatura NS: Členský podíl v bytovém družstvu a podíl v obchodní společnosti a SJM. *Soudní rozhledy*, 2012, č. 11 – 12, s. 391 – 398.

¹⁰¹ PEJŠEK, Vít. Vypořádání některých tzv. „ostatních majetkových práv“ ze společného jmění manželů. *Právní rádce*, 2005, č. 7, s. 13 – 15.

¹⁰² rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky z 31. března 2006, sp. zn. 2 Cdo 168/2005

v článku 1832-2 v rámci ustanovení o společnostech. Ze společného může být použito pro nabytí podílu jen se souhlasem druhého manžela, tento nemůže být obejit. Stejně jako u nás, hodnota podílů spadá do společenství a manželé si ji dělí na polovinu.

5.2 Vypořádání leasingu

Leasing představuje nepojmenovanou smlouvu. Tento závazkový právní vztah není výslovně v OZ upraven a tak je to i nadále v NOZ. Předmětem leasingu je úplatné poskytnutí nespotřebovatelného předmětu k dlouhodobému užívání na dobu určitou. Rozlišují se dva typy leasingu, leasing operativní zahrnuje jen užívání, zatímco podstatou leasingu finančního je v konečném důsledku převod vlastnictví k předmětu.¹⁰³ V praxi často nastává chyba v tom, že finanční leasing není zařazen do SJM. Pokud jsou ovšem splněny ostatní předpoklady pro nabytí do SJM, finanční leasing je tam nutné zařadit. Do SJM ovšem nepatří konkrétní věc, která je předmětem finančního leasingu, ale právo vyplývající z leasingové smlouvy, které je nutné považovat za tzv. jinou majetkovou hodnotu. Tato hodnota musí být oceněna jako cena obvyklá. Pokud se tedy manželé nedohodnou, je třeba, aby byl k tomuto ustanoven znalec z oboru ekonomiky. Při ocenění se vychází z ceny, která by byla dosažena v obvyklém obchodním styku při převodu podobného leasingu v místě a ke dni ocenění.¹⁰⁴

5.3 Bydlení manželů ve vztahu k vypořádání

Manželé jsou dle ZoR povinni žít spolu. Tato povinnost se realizuje prostřednictvím společného bydlení. V praxi se vyskytuje množství právních důvodů bydlení manželů, z nichž některé je třeba také vypořádat v rámci SJM, jiné jsou vypořádány jiným způsobem na základě zákonných ustanovení. Proto se v této části práce budu uceleně věnovat pouze otázkám souvisejícím s vypořádáním SJM.

Prvým případem předpokládá situaci, kdy je byt nebo dům v SJM. Pak je nutné ho vypořádat některým ze způsobů stanoveným zákonem. Pro dohodu je OZ předepsaná písemná forma a účinnosti tato dohoda nabývá až vkladem do katastru nemovitostí. Jak jsem již uvedla v předchozí kapitole, návrh na vklad nemovitosti musí být podán ve lhůtě 3 let. NOZ pak stanoví, že pouze ta část dohody, která se týká věci zapisované do veřejného seznamu, nabývá

¹⁰³ DVOŘÁK, SPÁČIL: *Společné jmění manželů v teorii...*, s. 158.

¹⁰⁴ SPÁČIL, Jiří. Tři aktuální sporné otázky společného jmění manželů. *Soudní rozhledy*, 2008, č. 3, s. 84 – 87.

účinnosti vkladem. Zbytek dohody má účinky ke dni zániku SJM. Pokud se nedohodnou, rozhodne na návrh jednoho z nich soud. Ten musí zohlednit zásady vypořádání. Při vypořádání společné nemovitosti bude hrát velkou roli péče o nezletilé děti. Což ovšem neznamená automaticky přisouzení nemovitosti osobě, která dostane děti do péče. Pokud se manželé nevypořádají ve lhůtě tři let, nastoupí nevyvratitelná právní domněnka vypořádání, přičemž u nemovitostí platí, že nemovitost je v podílovém spoluvlastnictví a podíly obou manželů jsou stejné. Tato situace ovšem nic neřeší. Pokud se nebyli manželé schopni dohodnout na rozdělení, těžko se po takovém vypořádání rozhodnou na užívání. Proto zde domněnka představuje dle mého názoru jen jakýsi mezistupeň, který je sice předpokladem právní jistoty, ale z hlediska praktického je naprosto zbytečný, protože manželé budou pravděpodobně vždy chtít toto spoluvlastnictví zrušit a bude následovat další soudní řízení. Zajímavá je otázka týkající se vkladu tohoto spoluvlastnictví do katastru nemovitostí. Toto nenastává automaticky. Musí být zahájeno řízení o povolení vkladu, kde se mohou přiložit jako listiny čestná prohlášení. Těžko ovšem donutíme bývalého manžela k takovému prohlášení. Proto jako další alternativa připadá v úvahu podnět ke katastrálnímu úřadu, aby se informoval na to, že u příslušného soudu nebyl ve lhůtě podán návrh na vypořádání.¹⁰⁵ Katastrální úřad provede záznam na základě § 5 odst. 3 písm b) zákona č. 344/1992 Sb. o katastru nemovitostí České republiky. Souhlasné prohlášení upravuje katastrální vyhláška č. 26/2007 Sb., v § 40 odst. 2 písm. a). Nový katastrální zákon č. 256/2013 Sb. značně usnadňuje zápisy do katastru nemovitostí, tyto zápisy se stávají jednotnými, odstraňuje dualismus právních předpisů o zápisu do katastru nemovitostí. Každé věcné právo, ať už je právní skutečnost jeho vzniku jakákoliv, se zapisuje vkladem. Vkladové řízení bude zahájeno na návrh, jehož součástí musí být vkladová listina, na jejímž základě má být zápis proveden. Touto listinou bude zřejmě i nadále souhlasné prohlášení.

Dalším právním důvodem společného bydlení může být nájem. Podstatné je, jestli se jedná o nájemní právo k družstevnímu či nedružstevnímu bytu. Pro vypořádání SJM je podstatný nájem družstevního bytu. Zde hraje velkou roli, zda byl manžel členem bytového družstva před vznikem manželství nebo se tak stalo za trvání manželství. Vždy vzniká společný nájem jen za předpokladu, že spolu manželé žijí trvale. Pokud byl manžel členem bytového družstva před vznikem manželství, zůstává členem sám a uzavřením manželství vzniká společný nájem družstevního bytu. Dle OZ, po smrti jednoho z manželů, tento

¹⁰⁵ KRATOCHVÍL, Zdeněk. Nevyvratitelná právní domněnka při zániku SJM. *Bulletin Advokacie*, 2000, č. 10, s. 46 – 47.

společný nájem končí a členem družstva se stává dědic podílu nebo jím zůstává sám manžel po rozvodu. Situace je jiná, pokud vzniklo právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu za trvání manželství, přičemž bylo judikaturou a teorií dovozeno, že musí opravdu vzniknout právo na uzavření smlouvy a nestačí složení vstupního nebo základního členského vkladu.¹⁰⁶ V tomto případě manželům vzniká nejen společný nájem družstevního bytu, ale také společné členství v bytovém družstvu. Ledaže by byl členský podíl nabyt některým ze způsobů, které jsou ze SJM vyloučeny, protože z § 706 odst. 5 OZ vyplývá, že členství v bytovém družstvu následuje členský podíl. Pokud byl členský podíl získán např. darem, dědictvím nebo za výlučný majetek, členský podíl nepatří do SJM, ani nevzniká společné členství v bytovém družstvu. Zároveň je teorií kritizována a nedostatečně řešena právě otázka, zda společné členství automaticky znamená náležitost do SJM a obráceně. V poslední době převládá názor, že nikoliv. Např. je-li jeden z manželů vyloučen z družstva, zaniká společné členství, ale členský podíl patří do SJM a bude třeba ho vypořádat.¹⁰⁷ Bytové družstvo bude v rámci rekodifikace upraveno v zákoně č.90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (dále jen ZOK), zákon pak výslovně řeší právě tuto problematiku. Společné členství vznikne, pokud je družstevní podíl součástí SJM a zaniká vypořádáním nebo marným uplynutím lhůty pro jeho vypořádání. Poslední část věty o marném uplynutí lhůty pro vypořádání je dle mého názoru nadbytečná, protože toto marné uplynutí lhůty nastoluje domněnku, která je chápána jako samostatný způsob vypořádání.

Pokud existuje společné členství, tak se při zániku manželství smrtí stává pozůstalý manžel nájemcem a výlučným členem. Jestliže manželství zanikne rozvodem, musí se o nájmu bytu rozhodnout, tak jako u obvyčejného nájmu. Při vypořádání SJM je nutné vypořádat právě hodnotu členského podílu v bytovém družstvu, jestliže manželé měli společné členství. Praxe dospěla k závěru, že při vypořádání nelze přihlížet pouze k zůstatkové hodnotě členského podílu, nelze vycházet ani z výše uváděného zákona o oceňování majetku, ani z hodnoty vypořádacího podílu vypočteného dle obchodního zákoníku. Při vypořádání se musí vycházet z ceny tržní, tj. ceny obvyklé. To je taková cena, kterou by bylo v místě a čase možno získat převodem členského podílu. Jinak by mohlo dojít k hrubé nespravedlnosti vůči osobám, které nadále nebudou členy družstva.¹⁰⁸ Pokud jde o časový okamžik, kdy je možné

¹⁰⁶ DVOŘÁK, Tomáš. K některým otázkám existence a zániku společného členství manželů v bytovém družstvu. *Ad notam*, 2002, č. 3, s. 51-57.

¹⁰⁷ PALDURA, Lukáš. Ještě k členskému podílu ve společném jmění manželů v souvislosti s privazací družstevního bytu. *Právní forum*, 2012, č. 6, s. 235 - 241.

¹⁰⁸ DVOŘÁK, Tomáš. K některým otázkám existence a zániku společného členství manželů v bytovém družstvu. *Ad notam*, 2002, č. 3, s. 51-57.

vypořádání této hodnoty, tak to lze provést až po zrušení práva společného nájmu bytu a společného členství.¹⁰⁹

¹⁰⁹ usnesení Nejvyššího soudu z 25. srpna 2008, sp. zn. 22 Cdo 5384/2007

Závěr

Cílem mé práce bylo komplexně pojednat o procesu zániku a vypořádání SJM s důrazem na problematické aspekty, ohledně kterých v teorii nepanuje shoda. Dále jsem se věnovala tomu, jak jsou tyto rozporuplné otázky řešeny v rámci rekonstrukce a zda nová právní úprava přispěje k jednotnému výkladu. Cílem mé práce bylo také zjistit nakolik úprava zániku a vypořádání SJM, jak dle účinné, tak i dle budoucí právní úpravy, vychází ze svých koncepčně odlišných právních předchůdců a zda má úprava manželského majetkového práva formou ex lege vznikajícího společenství v dnešní době smysl.

Manželské majetkové společenství se jako každý institut historicky vyvíjel, a to od režimu oddělených majetků, k ex lege vznikajícímu společenství různých majetkových hodnot a později i závazků. Ačkoliv se snažila judikatura zcela oddělit koncepce zejména BSM a SJM, z mého výkladu je zřejmé, že na sebe částečně navazují. Legislativa se snaží dynamický vývoj společnosti reflektovat i v tomto institutu tím, že jej přizpůsobuje moderní společnosti. To je zřejmé například z třetího způsobu vypořádání. Domněnka vypořádání byla přijata, protože bylo třeba zajistit právní jistotu společnosti ohledně režimu nevypořádaného jmění. Návaznost jednotlivých institutů je zřejmá v použitelnosti velké většiny judikatury a převzetí množství ustanovení. Na druhou stranu musím podotknout i to, že na SJM nelze nahlížet jako na druh spoluvlastnictví, jako bylo BSM. Jedná se o zcela svébytný institut.

Z textu vyplývá, že jeden z problematických bodů dříve představovala správa nevypořádaného jmění a jeho režim. To sice již dlouho nečiní v praxi obtíže, způsob je vykládán jednotně a já s ním naprosto souhlasím, nicméně musím uznat, že formální zakotvení tohoto režimu v NOZ je třeba považovat za nespornou výhodu této úpravy, která odstraní sebemenší možnost názorových střetů.

Zcela samostatnou kapitolu právních problémů představuje domněnka vypořádání. V souvislosti se zakotvením tohoto způsobu vypořádání, nastalo nemalé množství teoreticko-praktických sporů, které dle mého názoru nebyly vyřešeny vždy správně. Příkladem je, v textu zmiňovaná problematika, podání návrhu na vypořádání těsně před uplynutím tříleté lhůty. NS několikrát ve své rozhodovací praxi potvrdil, že v případě podání návrhu těsně před uplynutím tříleté lhůty bude soud rozhodovat jen ohledně věcí, které jsou předmětem řízení, což je jistě v souladu s právem, ovšem za naprosto nesprávné považuji to, že druhá strana se často nestihne k návrhu vyjádřit, rozšířit předmět řízení a ohledně zbylého jmění nastane domněnka vypořádání. Přestože je na tento problém v literatuře často poukazováno, NOZ jej výslovně neupravuje. Dle mého je tedy nutné vyjít z jasného úmyslu zákonodárce, který míří

pouze na subsidiární uplatnění domněnky vypořádání. Nutno podotknout, že toto nepředstavuje jedinou problematiku, kterou zákonodárce při tvorbě NOZ opominul. NOZ neřeší ani možnost uzavřít mimosoudní dohodu nebo soudní smír po zahájení soudního řízení za předpokladu, že uplynula tříletá lhůta. Nezmiňuje ani problematiku vkladu do katastru nemovitostí po uplynutí tříleté lhůty. Dá se předpokládat, že praxe sice půjde cestou dosavadní judikatury, ale napříště by bylo vhodné, kdyby všechny tyto záležitosti byly zahrnuty přímo do textu zákona.

Co považuji za fatální pochybení zákonodárce, při tvorbě NOZ, je vypuštění věty o tom, že nabytí obchodního podílu za trvání manželství nezakládá účast druhého manžela na společnosti. Zákonodárce tuto větu vypustil, aniž by to v důvodové zprávě jakkoliv vysvětlil, a tak se tento fakt stává předmětem názorových sporů ještě před nabytím účinnosti NOZ, a ačkoliv převažuje dosavadní výklad, myslím si, že s tím budou ještě nemalé problémy. Zákonodárce rovněž mohl určit způsob ocenění hodnoty obchodního podílu a členského podílu v bytovém družstvu při vypořádání.

Pokud mám celkově shrnout odlišnost dvou aktuálních úprav, pak jsem dospěla k závěru, že v oblasti zániku SJM dojde k podstatnějším změnám. Tyto změny byly do nové právní úpravy zahrnuty v důsledku moderní tendence a především proto, že to odpovídá koncepci NOZ jako celku. Liberalita a důraz na autonomii vůle je provázena celým NOZ a její projevy jsou tedy zřejmé i v otázkách zániku SJM. Nejenže majetkové společenství může být smluvně vyloučeno ještě před svým vznikem, ale především v průběhu trvání ho lze zrušit. V průběhu trvání SJM se manželé mohou smluvně dohodnout na režimu oddělených jmění a soud může SJM zcela zrušit. V oblasti rozhodování soudu je také výrazný posun. Zákon vrací soudu jeho původní právo svou úvahou dospět k tomu, zda SJM zúží nebo zcela zruší a soud se vymaňuje z pozice schvalovacího stroje, jak ho trefně nazvala důvodová zpráva k NOZ. V souvislosti s autonomií vůle se již dostávám k otázce nezbytnosti ex lege vznikajícího společenství. V průběhu přípravy NOZ se bylo možné setkat s myšlenkami, že není nutné mít takovou formu manželského majetkového režimu. Nakonec zvítězila tradice, a já se domnívám, že je to správně. Manželé představují určitou základní ekonomickou jednotku společnosti a je vhodné, aby mezi manžely byla majetková práva výslovně upravena zákonem ve formě společenství, jehož existenci z tohoto důvodu nepovažuji za překonanou. Vždyť zákon toto společenství stanoví v podstatě subsidiárně a dává mu zákonný základ, pokud si manželé smlouvou neujednají jinak. Pokud manželé chtějí jinou úpravu, nic jim

v tom nebrání. Právě naopak si myslím, že je to v souladu s další hlavní myšlenkou NOZ a to, že každý má dbát a zachovávat svá práva.

Na rozdíl od zániku, u vypořádání nedojde v budoucnu k žádné radikální změně. Co považuji za přínosné, je sjednocení účinku vypořádání k jednomu časovému okamžiku, tedy přímo k zániku, zúžení či zrušení SJM a pouze ta část dohody týkající se věcí zapisovaných do veřejného seznamu nabude účinků ke dni vkladu. Toto považuji za velké plus nové úpravy, protože doposud v tomto právní úprava nebyla jednotná a díky tomu v účincích často panovaly zmatky. Dále je třeba vyzdvihnout počín zákonodárce týkající se dohody o vypořádání. V budoucnosti bude možné uzavřít takovou dohodu v jakékoliv formě, požadavek písemnosti je v současné době považován za přežitek.

Ačkoliv NOZ přináší některé změny, koncepce majetkového společenství se nijak zásadně nemění, a i přestože nové právní úpravě ledacos vytýkám, považuji ji za krok kupředu.

Rozsah mé kvalifikační práce mi nedovoluje pojednat o všech záležitostech detailněji. Dle mého názoru by si zasloužily větší prostor především zásady vypořádání. A proto by se tyto zásady mohly stát předmětem dalšího vědeckého zkoumání. Tyto zásady dávají soudům poměrně široký prostor pro úvahu a aplikaci, proto v této oblasti existuje velké množství rozhodnutí, jak soudů nižších stupňů, tak především NS. Zde představuje NS velmi významný prostředek pro sjednocování judikatury a vlastní tvorbu těchto zásad. V poslední době se soudy přestaly bát aplikovat pravidlo o disparitě podílů při vypořádání, a proto se této problematice dostává čím dál tím větší prostor také v odborné literatuře.

Bibliografie

Právní předpisy

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 256/2013 Sb., Zákon o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 26/2007 Sb., kterou se provádí zákon č. 265/1992 Sb. a zákon č. 344/1992 Sb.

Zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník, ve znění pozdějších předpisů

Dekret z 21. března 1804, Code Civil des Français, ve znění pozdějších předpisů

Komentářová literatura

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. 1. Svazek. Praha: Linde, 2008. 1391 s.

ROUČEK, František a kol. *Komentář k obecnému zákoníku občanskému občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi - 2. díl*. Praha: Codex Bohemia, 1998, 1011 s.

BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vydání. Olomouc:ANAG, 2013, 375 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 1216 s.

ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. Praha: Linde Praha, 2009, 1263 s.

FEKETE, Imrich. *Občiansky zákonník: veľký komentár. 1. Diel*. Bratislava : Eurokódex, 2011, 1254 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.

Monografie

DVOŘÁK, Jan, SPÁČIL, Jiří. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 282 s .

BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Bezpodílové spoluvlastnictví manželů*. Praha: Linde Praha, 1993, 234 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Manželství a paragrafy*. 1. Vydání. Praha: Computer Press, 2000, 83 s.

KADLECOVÁ, Marta a kol. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 279 s.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela, PSUTKA, Jindřich. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů*. Praha: Linde Praha, 2012, 161 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, 459 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. Vydání. Brno:Doplňek, 2006, 398 s.

BIČOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, 200 s .

Odborné články

KRÁLÍK, Michal. Judikatura NS: Parita a disparita podílů při vypořádání SJM (BSM). *Soudní rozhledy*, 2012, č. 11-12, s. 383 – 390.

CECHLOVÁ, Eva, TRUTNOVÁ, Jana. Historie, současnost a budoucnost institutu společné jmění manželů. *Ad notam*, 2006, č. 2, s. 45- 51.

- MAKARIUS, Milan. Zánik společného jmění manželů a jeho vypořádání. *Aplikované právo*, 2005, č. 2, s. 63 – 90.
- PEJŠEK, Vít. Lze nakládat s nevypořádaným majetkem ze společného jmění manželů? *Právní rádce*, 2005, č. 5, s. 17 – 18.
- DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Manželské majetkové právo podle NOZ. *Rekodifikace a praxe*, 2012, roč. 0, č.1, s. 16-18.
- ELIÁŠ, Karel. Proč potřebujeme nový občanský zákoník? *Právní rádce*, 2012, č. 11, s. 22 - 25.
- KOCINA, Jan. K otázce aplikovatelnosti ustanovení § 262a OSŘ na institut zrušení a vypořádání BSM. *Bulletin Advokacie*, 2003, č. 10, str. 44 – 49.
- VAŠKE, Viktor. Nad ustanovením § 150 odst. 2. ObčZ. *Právní rozhledy*, 2006, č. 9, s. 340 – 342.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Riziková místa společného jmění manželů. *Právo a rodina*, 2005, č. 4, s. 1 -7.
- KLIČKA, Ondřej. Vypořádání společného jmění manželů po rozvodu manželství a dědické řízení. *Ad notam*, 2006, č. 6, str. 176 – 178.
- ŘÍHA, Martin. Nevypořádané společné jmění manželů a smrt jednoho z bývalých manželů. *Ad notam*, 2013, č. 4, s. 8 - 10.
- SPÁČIL, Jiří, DVOŘÁK, Jan. Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení. *Právní forum*, 2007, č. 7, s. 247 – 250.
- HAŠEK, Josef, KAZDA, Petr. Nevyvratitelná právní domněnka vypořádání BSM. *Bulletin Advokacie*, 2006, č. 5, s. 35 - 36.
- VAŠÍČEK, Milan, CHOBOLA, Tomáš. Nad povahou lhůty pro vypořádání SJM dohodou podle § 150 ObčZ: Skutečně na to mají bývalí manželé pouze tři roky? *Právní rozhledy*, 2002, č. 9, str. 441 – 444.
- FIALA, Josef. K rozdílu mezi vypořádáním společného jmění manželů a uzavřením dohody o vypořádání. *Právní rozhledy*, 1999, č. 2, str. 79 – 81.
- KAVALÍR, Jakub. Povinnost manželů vzájemně si pomáhat ve vztahu k přípustnosti úplaty za práci mezi manžely či k vypořádání SJM. *Právo a rodina*, 2013, č. 5, s. 6 - 11.
- KAVALÍR, Jakub. Hledisko péče o rodinu a potřeb nezletilých dětí a odklon od rovnosti podílů při vypořádání SJM. *Právo a rodina*, 2013, č. 5, s. 1 - 7.
- ČECH, Petr. Činí rekodifikace z obou manželů společníky? *Právní rádce*, 2013, č. 10, s. 26 – 27.

- KRÁLÍK, Michal. Judikatura NS: Členský podíl v bytovém družstvu a podíl v obchodní společnosti a SJM. *Soudní rozhledy*, 2012, č. 11 – 12, s. 391 – 398.
- PEJŠEK, Vít. Vypořádání některých tzv. „ostatních majetkových práv“ ze společného jmění manželů. *Právní rádce*, 2005, č. 7, s. 13 – 15.
- SPÁČIL, Jiří. Tři aktuální sporné otázky společného jmění manželů. *Soudní rozhledy*, 2008, č. 3, s. 84 – 87.
- KRATOCHVÍL, Zdeněk. Nevyvratitelná právní domněnka při zániku SJM. *Bulletin Advokacie*, 2000, č. 10, s. 46 – 47.
- DVOŘÁK, Tomáš. K některým otázkám existence a zániku společného členství manželů v bytovém družstvu. *Ad notam*, 2002, č. 3, s. 51-57.
- PALDURA, Lukáš. Ještě k členskému podílu ve společném jmění manželů v souvislosti s privizačním družstevním bytu. *Právní forum*, 2012, č. 6, s. 235 - 241.

Judikatura

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. listopadu 2001, sp.zn. 22 Cdo 2433/99
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu. 2002, sp. zn. 20 Cdo 211/2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2011, sp.zn. 22 Cdo 4002/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. prosince 2004, sp. zn. 21 Cdo 1467/2004
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3. února 1972, sp. zn. Cpj 86/71
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. března 2003, sp. zn. 7 Tdo 271/2003
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. listopadu 2001, sp.zn. 22 Cdo 2433/99
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. března 2011, sp. zn. 31 Cdo 1038/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. srpna 2005, sp.zn. 22 Cdo 2679/2004
- Usnesení Nejvyššího soudu z 25. září 2012, sp. zn. 22 Cdo 2742/2012
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2004, sp. zn. I ÚS 546/03
- Nález Ústavního soudu ze dne 14. dubna 2005, sp. zn. I.ÚS 625/03
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. března 2011, sp. zn. 31 Cdo 1038/2009.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 5. března 1997, sp.zn. 35 Ca 52/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. října 1996, sp. zn. IV. ÚS 201/96
- Nález Ústavního soudu z 12. července 2011, sp zn. II ÚS 231/10

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3. února 1972, sp. zn. Cpj 86/71
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. července 2012, sp.zn. 22 Cdo 4072/2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2011, sp. zn. 22 Cdo 3272/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2008, sp. zn. 22 Cdo 3174/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2012, sp. zn. 22 Cdo 1137/2012
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2012, sp. zn. 22 Cdo 1137/2012
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. ledna 2013, sp. zn. 22 Cdo 3976/2011
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2011, sp. zn. 22 Cdo 3110/2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. března 2012, sp. zn. 22 Cdo 3637/2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. července 2004, sp.zn. 22 Cdo 700/2004
Usnesení Nejvyššího soudu z 25. srpna 2008, sp. zn. 22 Cdo 5384/2007
Usnesení Nejvyššího soudu Slovenské republiky z 29. května 2009, sp. zn. 2 Cdo 52/2008
Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze 17. října 2007, sp. zn. 8 Sž 10/2007
Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky z 31. března 2006, sp. zn. 2 Cdo 168/2005

Internetové zdroje

Marriage, registered partnership and cohabitation agreements [online]. government.nl, [cit. 19. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.government.nl/issues/family-law/marriage-registered-partnership-and-cohabitation-agreements>>.

NĚMEC, Petr. *Promlčení a mediace aneb jak na proces mediace bez rizika* [online]. epravo.cz, 14. září 2011 [cit. 15. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/promlцени-a-mediace-aneb-jak-na-proces-mediace-bez-rizika-76562.html>>.

LUNÁČKOVÁ, Oldřiška. *Mediace: přijatelná cesta z konfliktu* [online]. median-os.cz, [cit. 16. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.median-os.cz/cs/clanky/mediace-prijatelna-cesta-z-konfliktu/>>.

Zugewinnausgleich im Todesfall [online]. Recht finanzen.de, listopad 2013 [cit. 16. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.recht-finanzen.de/contents/1136-zugewinnausgleich-im-todesfall>>.

KIKLICOVÁ, Monika. *Zrušenie BSM za trvania manželstva* [online]. najpravo.sk, 9. února 2012 [cit. 10. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.najpravo.sk/rady-a-vzory/rady-pre-kazdeho/z/zrusenie-bsm-za-trvania-manzelstva.html>>.

Shrnutí

Jako téma diplomové práce si autorka vybrala „Zánik a vypořádání společného jmění manželů.“ Důraz je kladen na problematické aspekty. Cílem diplomové práce je, za použití literatury a judikatury, prezentovat vlastní názory autorky na problematiku a návrhy. Diplomová práce se člení do pěti kapitol. První kapitola je zaměřena na obecné poznatky o společném jmění manželů. Druhá kapitola popisuje zánik společného jmění manželů. V českém právním řádu je společné jmění vázáno na manželství. Primárně zaniká se zánikem manželství. Manželská smlouva o zrušení je neplatná. Nicméně nový občanský zákoník dovolí manželskou smlouvu o odděleném majetku. Další kapitoly se budou zabývat způsobem a zásadami vypořádání a některými problematickými předměty vypořádání, jako je obchodní podíl.

Summary

The author chose as the topic of her diploma thesis „Termination and settlement of joint property of spouses.“ The author put emphasis on problematic aspects. The aim of the diploma thesis is present author's own point of view and proposals using literature and judiacature. The diploma thesis is divided into five chapters. The first chapter is focused on general knowledge of joint property of spouses. The second chapter is about termination of joint property. In the Czech system of the law is the joint property of spouses connected with marriage. Principally it is terminated with the end of marriage. The marital agreement of termination is invalid. However the new civil code will permit agreement of separate property. The next chapters deal with forms and principals of settlement and also problematic object of settlement as trade share.

Klíčová slova

Společné jmění manželů, oddělené majetky, zánik, vypořádání, nový občanský zákoník, způsoby vypořádání, zásady vypořádání, obchodní podíl.

Key terms

Join property of spouses, separate property, termination, settlement, new civil code, forms of settlement principles of settlement, trade share.